

1922 Öncesinde Jacques Pervititch

MURAT TÜLEK, JEAN-FRANÇOIS PÉROUSE, FUNDA FERHANOĞLU

Murat Tülek
Bağımsız Araştırmacı

ORCID: 0009-0006-3184-8911
Makale geliş tarihi: 22 Mayıs 2024
Makale kabul tarihi: 11 Aralık 2024

Funda Ferhanoğlu
Bağımsız Araştırmacı

ORCID: 0009-0003-5836-0842

Jean-François Perouse
Maîtres de conférences-HDR
Université Toulouse Jean Jaurès Département "Géographie Aménagement Environnement".

ORCID: 0000-0003-2159-1439

Özet

Bu makale, "topograf-ressam" Jacques Pervititch'in 1922-1945 yılları arasında İstanbul sigorta planlarını çizdiği dönemin öncesine odaklanarak, yaşamının bu bilinmeyen dönemini aydınlatmayı amaçlıyor. Çeşitli arşivlerde yapılan araştırmalarla, Pervititch'in 1922 öncesindeki özel ve mesleki hayatında nasıl bir izleğe sahip olduğu inceleniyor. Hayatının erken dönemini Pera ve Galata'da geçiren Pervititch'in ailevi hayatı, "Levantenleşmesi", çeşitli sektörlerdeki hareketli mesleki hayatı, ticarete atılması ve Birinci Dünya Savaşı'nda yapmaya başladığı ilk haritaları gibi konulara dair yeni bilgiler sunulmaktadır. 1922'de sigorta planlarını yapmaya başladığı dönemde nasıl bir mesleki arka plana sahip olduğu ve bu deneyimlerin sigorta haritacılığına olan katkılarının kökenleri ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yangın sigortası, İstanbul, Levanten, Hırvat, Topograf, Pervititch, Haritacılık, Birinci Dünya Savaşı, İşgal dönemi.

Abstract

Jacques Pervititch before 1922

This article aims to shed light on the unknown period of the life of the 'topographer-painter' Jacques Pervititch by focusing on the period before he drew Istanbul insurance plans between 1922 and 1945. Pervititch's private and professional life before 1922 is analyzed through research in various archives. Pervititch spent the early part of his life in Pera and Galata, and new information is provided on his family life, his 'Levantisisation', his active professional life in various sectors, his entry into commerce, and the first maps he began to make during the First World War. The origins of his professional background when he started making insurance plans in 1922 and the contribution of these experiences to insurance cartography are discussed.

Key Words: Fire insurance, Istanbul, Levantine, Croatian, Topographer, Pervititch, Cartography, World War I, Occupation period.

Giriş

“Topograf-ressam” Jacques Pervititch, 1922’den 1945 yılındaki ölümüne kadar Türkiye Sigortacılar Daire-i Merkeziyesi için -bugün oldukça geniş bir kesim tarafından bilinen ve kullanılan- İstanbul sigorta planları çizmişti. Peki hummalı, takıntılı bir şekilde İstanbul sigorta planlarını çizen Pervititch’ten başka bir Pervititch var mı?¹ Varsa, hangi ipucu ve belgelere dayalı olarak eksik Pervititch portresi zenginleştirilebilir? İstanbul sigorta planlarını hazırlamaya başladığı ve ölümüne kadar durmaksızın devam eden 1922 senesinden önce yapılan muhtelif işler, örülen ilişkiler, ne derecede 1922 sonrasını etkilemiş ya da belirlemiş olabilir?

İlhan Tekeli, Murat Güvenç ve Müsemma Sabancıoğlu’nun katkılarıyla 2001’de AXA OYAK ve Tarih Vakfı tarafından yayınlanmış *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul* isimli çok değerli kitaptan sonra, Pervititch planları farklı disiplinler tarafından, farklı amaçlarla (Örn. mimarlık, restorasyon, kent tarihi alanları dışında azınlıkların mülkiyet davaları, aile tarihi ve yerel oluşumlar vb.) kullanılmaya başlandı.² Bu inanılmaz ayrıntılı haritaların geniş kesimlerin kolayca erişimine açılmasının, erken 20.yy’ın İstanbul’una dair araştırmalara yeni ufuklar açtığı söylenebilir. Dolayısıyla, 2000’den sonra hem belediyeler (İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleri) hem de farklı alanlarda çalışan araştırmacılar sık sık bu zengin kaynağa başvurup gönderme yapmaya başladı.

Bu kurucu kitabı takiben 2002’de *Tarih ve Toplum*’da³, 2003’te ise *Dubrovnik Annals*’da⁴ yayınlanmış Müsemma Sabancıoğlu’nun Pervititch’in hayatına odaklanan öncü çalışmalarından beri, Pervititch’in meslek hikayesi ve bu aniden meşhur olmuş sigorta haritalarının dışındaki (yangın sonrasındaki İzmir⁵ sigorta planları ve tekil Samsun⁶ planı hariç) “diğer Pervititch” çalışmalarına dair çok şey bilinmiyordu.

1 Bu araştırma sırasında J. Pervititch’in soyadına ilişkin Pervitich, Pervititch, Pervitiç gibi farklı yazım biçimleri ile karşılaştık. 1914 yılından önce Pervititch’e ait belgelere baktığımızda eksik “t” ile yazılmış Pervitich daha yaygınken, 1914 sonrasındaki belge ve haritalarda Pervititch olarak görünmektedir. Son olarak 1930’ların ortalarından itibaren Türkçeleşmiş haline (Pervitiç) rastlamaktayız. Aynı durum ismi için de geçerlidir (Jacques, Jacob, Jakob, Jak, Yakup). İsmi ve soyadı konusunda görülen bu değişim hem döneme ve dönemin kültürel yapısına hem de muhatap olduğu gruplara göre şekillenmiştir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı döneminde Fransızca ağırlıklı hazırlanan haritalarda ve takiben ilk dönem sigorta haritalarında soyadı Fransızca telaffuzu kolaylaştıran iki “t” ile “Pervititch” kullanılmıştır.

2 İlhan Tekeli, Murat Güvenç, Müsemma Sabancıoğlu, *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul*, Axa Oyak ve Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 2001.

Pervititch haritalarının kitaplaşarak geniş kesimlerin kullanımına açılması vesilesiyle, *Cumhuriyet* gazetesi Afife Batur, Ayla Ödekan, Müsemma Sabancıoğlu ve Nur Akan’ın heyecanlı yazılarıyla özenle hazırlanmış bir kitap eki çıkardı (Sayı 607: 4. 10. 2001).. Ayrıca, Murat Belge’nin *İstanbul Dergisi*’ndeki yazısını da zikretmemiz gerekir. Murat Belge, “Pervititch’in Sigorta Haritalarında İstanbul”, *İstanbul Dergisi*, No: 37, Nisan 2021, ss. 26-29.

3 Müsemma Sabancıoğlu, Nenad Vekaric, “Dubrovnik’ten İstanbul’a Jacques Pervititch ve Ailesi”, *Tarih ve Toplum* 226 (2002): 38.

4 Müsemma Sabancıoğlu, “Jacques Pervititch and His Insurance Maps of Istanbul”, *Dubrovnik Annals* 7 (2003): 89-98.

5 İzmir planları 1923 tarihli 3/2000 ölçeğinde 30 pafta halinde hazırlanmıştır. Atay bu planların “La Fédérale” Sigorta Şirketi tarafından kullanıldığını belirtir. Çınar Atay, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e İzmir Planları* (Ankara: Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş. 1998), 137.

6 Jacques Pervititch, *Samsun Tütün Merkezi, Ölçek: 1/250*, (Kağıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, 1930). <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/122048>

Stefanos Yerasimos (1942-2005) 2001 yılında bir sohbet sırasında "diğer Pervititch"e ilişkin bu bilinmezlikten bahsederek, şehir plancısı Henri Prost'un Paris'teki "Cit  de l'Architecture et du Patrimoine"de bulunan arşivinde Pervititch'le Prost arasında kısa ama epeyce ilginç bir mektuplaşmanın varlığından bahsetmişti. Yerasimos'un bu bahsinden ancak on sene sonra bu mektuplara ulaşıldı.⁷ Buna paralel olarak, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA) haritacılık atölyesinden Pascal Lebouteiller ile beraber, İstanbul'daki ve Paris'teki diğer/bilinmeyen Pervititch haritaları araştırılmaya başlandı. "Gizli kahramanın"⁸ farklı ve henüz değerlendirilmemiş birçok haritasına ulaşıldı. Daha sonra, 2019'da Kadir Has Üniversitesi, İstanbul Çalışmaları Merkezi tarafından düzenlenen "Jacques Pervititch ve Dönemi: 1930'ların Yitirilen Kent Peyzajlarının İzlerini Sürmek" başlıklı sempozyum, hem sunumlar hem de izleyicilerin katkılarıyla Pervititch'in hayatına ve dönemine dair farklı birçok alanda incelenmesi gereken konular olduğunu ortaya koydu.⁹

1922 öncesindeki Pervititch'e odaklanılmasını tetikleyen ayrıntılardan ilki bu makalenin yazarlarından P rouse'un 2019'deki sempozyumda, Prost ve Pervititch mektuplaşması üzerine yaptığı sunumdaki ayrıntılarda bulunmaktadır.¹⁰ Bu sunum karanlıktaki bazı alanları aydınlatırken beraberinde birçok yeni soru doğurdu. Pervititch bu mektuplaşmanın başında kendini tanıttığı bölümde, 1936'ya kadar yürüttüğü faaliyetlerini şu şekilde açıklıyor:

Uzmanlık alanım kapsamında, Türkiye'deki yabancı kuruluşlar bünyesinde hizmet verdim: Yollar, Demiryolları, Şehir Triangülasyonları ve R l veleri vs... 1922'den beri, Türkiye Sigortalara Sendikası'na tarafıma sağlanmış olan fon sayesinde İstanbul Şehri'nin 1:500 ve 1:1000 ölçeğinde R l vesi ve Analitik Gayrimenkul Planı'nı oluşturmaktayım.¹¹

1922 yılını özellikle vurgulayan Pervititch'in bahsettiği diğer "hizmetler" ve çalışmalar nelerdi? Pervititch'in yaşamına ilişkin yapılan çalışmalarda buna dair neredeyse hiçbir bilgi bulunmuyordu. Pervititch bilinen sigorta haritacılığının başladığı ilk iki senede (1922-1923) 64 pafta hazırlamıştı. 25 pafta İstanbul planını yayınlamış, 9 paftanın ise sahada r l vesini alarak çizimini yapmıştı.¹² Bunun dışında sahadan birebir ölçü almadan, başka planlardan derleyerek, daha basit 30 pafta İzmir planı hazırlamıştı.¹³

⁷ Mektuplar Fransa'da Cit  de l'Architecture et du Patrimoine, Centre d'archives d'architecture contemporaine, Henri Prost arşivinde bulunuyor ("Fonds Henri Prost", Article 343 AA 8/4).

⁸ "Gizli Kahraman: Jacques Pervititch", *Hürriyet*, 30. Aralık 2000. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gizli-kahraman-jacques-pervititch-39202375>

⁹ Jacques Pervititch ve Dönemi: 1930'ların Yitirilen Kent Peyzajlarının İzlerini Sürmek Sempozyumu, (İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, İstanbul Çalışmaları Merkezi, 9 Ocak 2019), https://www.youtube.com/watch?v=8ECvTVfbl_U&t=7014s.

¹⁰ Jean François P rouse, "Jacques/Jacobo Pervititch/Pervitiç Hakkında Değerlendirilmesi Gereken Yeni Bilgi ve Belgeler: J. Pervititch'in Henri Prost ile Yazışmaları ve Bilinmeyen Haritaları", *Jacques Pervititch ve Dönemi: 1930'ların Yitirilen Kent Peyzajlarının İzlerini Sürmek Sempozyumu*, (İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, İstanbul Çalışmaları Merkezi, 9 Ocak 2019).

¹¹ Jacques Pervititch'ten Henri Prost'a Mektup, 1 Mayıs 1936 (Cit  de l'Architecture et du Patrimoine, Centre d'archives d'architecture contemporaine, "Fonds Henri Prost", Article 343 AA 8/4).

¹² Tekeli, Güvenç, Sabancıoğlu, *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul*.

¹³  ınar Atay, *Plan d'Izmir Jacques Pervititch*, Yeşilyurt Kitabevi - Troas Publishing, İzmir, 2024.

Bildiğimiz kadarıyla Pervititch (ve ekibi¹⁴) bir daha hiçbir zaman bu kadar kısa bir sürede bu sayıda plan üretmedi. Peki sigorta haritacılığı piyasasına yeni giren, deneyimsiz birinin kısa zamanda çok sayıda ayrıntılı plan hazırlaması mümkün müydü? Pervititch'in bir ekiple çalışmasına rağmen deneyimsiz olmadığı çok açık. Öyleyse 1922 öncesinde bu deneyime nasıl sahip olmuştu? Mektupta bahsettiği "uzmanlık alanı" neydi?

Bu soruların ışığında bu makaleyi ortaya çıkaran araştırma geniş bir alana yayıldı: sahaflardan, müzayedelerden, Fransız okullarının ve Moda'da yer alan Assomptionnistes'in kadim kütüphanesinden, yurtiçi ve yurtdışı arşivlerdeki çeşitli yıllıklardan ve sigorta şirketi arşivlerinden gölgede kalan Pervititch'e ilişkin yeni birçok bilgi ve belgeye ulaşıldı. Bir yandan da hem yurtdışında hem Türkiye'deki kamu koleksiyonlarında ve özel koleksiyonlarda bulunan Pervititch planları ve haritaları tespit edildi. Kapsamlı bir veri tabanı ile birlikte pafta ve baskı numaraları üzerinden bir envanter oluşturuldu.

Bu yeni ve halen zenginleştirilmesi gereken malzemeye beraber kartografya, sigortacılık ve İstanbul'daki Hırvat, Sırp ve Levanten topluluklarının tarihleri üzerine yoğunlaşan bu araştırma, M. Sabancıoğlu'nun 2002 ve 2003'teki öncü katkılarından sonra, Pervititch'in gün ışığına çıkmamış çehrelerini ortaya çıkarmaya çalışıyor.

Makalede 1922 öncesinde Pervititch'in yangın sigorta planlarını oluşturmasına imkan veren deneyim ve koşulların olgunlaşma süreci, kişisel tarihi ve mesleki seyri üzerinden izlenmektedir. 1922 sonrasında yoğun ve aralıksız olarak üzerinde çalıştığı sigorta planları yayınlanmadan önce de birçok harita ürettiği bu erken döneminin bağlamını irdelemek bize Pervititch'in haritacılığı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Makalede Pervititch'in bu erken dönemi kronolojik bir izlekle takip edilecektir: (I) Pervititch'in St. Joseph Lisesi'nden mezuniyetini takip eden yıllardaki ilk iş deneyimleri, (II) evlenmesi ve aile kurması, (III) dönemin ticaret hayatı içinde önemli Levanten ailelerle çalışmaya başlaması, (IV) ilk bağımsız ticari girişimleri, (V) ilk haritacılık faaliyetleri ve nihayetinde (VI) sigorta haritacısına dönüşmesini sağlayan süreç incelenecektir.

1. Yeni Mezun ve Bekar Pervititch (1898-1902)

Önce kendimi tanıtmama izin verin: JACQUES PERVİTİTCH, -topograf, eskiden beri Türkiye'de bulunuyorum, yaklaşık 40 yıldır burada yaşıyor ve çalışıyorum. -Sırp kökenli Dalmaçyalı, Ragusa (Dubrovnik) doğumlu, böylelikle de Yugoslav vatandaşıyım. -Eğitim: Fransızca ve Sırpça.¹⁵

Hayatı hakkında yapılmış önceki çalışmalara göre Dubrovnik, Mocici doğumlu (1877) olan, erken yaşta İstanbul'a göç eden ailesiyle Galata'ya yerleşen ve burada bulunan Frer ilkokulunda (*Collège des Frères Saint Pierre*) eğitim hayatına başlayan J. Pervititch, 1892 yılında Saint-Joseph Lisesi'nde yatılı ve burslu olarak okumaya başlar. Kendisi

¹⁴ Pervititch, Prost'a yazdığı 27 Haziran 1936 tarihli mektubunda açıkça bir ekibi olduğunu vurguluyor. (Cité de l'Architecture et du Patrimoine, Centre d'archives d'architecture contemporaine, "Fonds Henri Prost", Article 343 AA 8/4).

¹⁵ Jacques Pervititch'ten Henri Prost'a Mektup, 1 Mayıs 1936 (Cité de l'Architecture et du Patrimoine, Centre d'archives d'architecture contemporaine, "Fonds Henri Prost", Article 343 AA 8/4).

gibi kardeşi Auguste ve oğlu Henri'de eğitimlerini aynı kurumda tamamlarlar.¹⁶ Diğer oğlu Marcel ise Saint-Michel Lisesi'nde okumuştur.¹⁷

1895'te Kadıköy'de yatılı okuduğu Saint-Joseph Lisesi'nden imla, kaligrafi, mektup üslubunda yazım (*style épistolaire*) ve Fransız muhasebeciliği (*comptabilité française*), Ortaçağ tarihi, coğrafya, aritmetik, muhasebe gibi branşlardan birincilikle mezun olmuştur. Fransızcanın yanında Almanca ve İtalyanca bilen¹⁸ ve başarılı bir öğrencilik hayatı olan Pervititch, Hristiyan Okulları Kardeşleri Enstitüsü, Doğu ve Uzakdoğu Mektepleri Öğrencilerinin Eserleri kategorisinde 1894 Antwerp Dünya Sergisi'ne katılmak üzere seçilmiş ve çalışmaları bir grup arkadaşıyla birlikte altın madalyaya layık görülmüştür.¹⁹ Kaligrafi, aritmetik ve muhasebecilik branşlarındaki kabiliyeti -mesleki hayatı düşünüldüğünde- oldukça manidardır.

20'li yaşlarının başındaki yeni mezun, genç ve bekar Pervititch oldukça vurgulanan "Kadıköylülüğü" nün aksine uzun süre Pera'da yaşayacak, burada evlenecek ve çocukları olacak, iş hayatı ise İstanbul'un ticari merkezi olan Galata'da geçecektir.

J. Pervititch'in Moda, St. Joseph Lisesi'nden mezun olduğu 1895²⁰ yılının ardından izine ilk rastladığımız 1898 yılına kadar geçen üç yıl halen karanlıktır. Bu üç yılda ne yaptığı, eğitimine devam edip etmediği, ettiyse nerede ettiğine ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır. Bununla beraber genç Pervititch'in hayatına dair ilk kayıt *Annuaire Oriental* yıllığında bulunmaktadır: 1898 yılında henüz 21 yaşında olan Pervititch, Kumbaracı Yokuşu'nun sonunda yer alan Yeni Yol sokağı 16 numarada oturmakta ve Crédit Lyonnais Bankası'nda çalışmaktadır.²¹ Büyük ihtimalle ilk işini deneyimlediği Crédit Lyonnais Bankası'nda, J. Pervititch sadece bir çalışan (*employé*) olarak görünmektedir. Pervititch'in icra ettiği iş ile ilgili ayrıntı bulunmasa da *Annuaire Oriental* kaydında özel bir unvan ve sorumluluk belirtilmemesi mütevazı bir görevin bir işareti olabilir.

1863'te kurulan Crédit Lyonnais, 1874'ten beri İstanbul'da aktifti ve bankacılık faaliyetlerinin yanı sıra hem İstanbul'daki Levanten çevresi hem de kentsel altyapı alanı için önemli bir kurumdu.²² 20. yüzyılın başında finans, sigorta, deniz nakliyatı ve uluslararası ticaret alanlarında faaliyet gösteren şirketlerin genellikle kendileri için yaptırdıkları binaların yer aldığı Karaköy Meydanı'nın köprü çıkışında Crédit Lyonnais'in dikkat çekici bir merkez binası bulunuyordu. Şirketin yönetiminde Passega ve

16 Frère Ange Michel, *St. Joseph'in Öyküsü 1870-1923*, Cilt 1, (İstanbul: St. Joseph Lisesi Eğitim Vakfı Yayınları, 2002), 52.

17 *Stamboul*, 9 Temmuz 1912. Saint Michel okulu arşivlerinde, "Avusturya uyruklu" olarak görünen Marcel Pervititch'in, genç bir yaşta (6 yaşında), 3 Kasım 1909'da, okula kaydı yapılıyor. Yardımı için Saint Michel Lisesi çalışanlarından sayın Göknur Gündoğan'a teşekkür ederiz.

18 Michel, *St. Joseph'in Öyküsü 1870-1923*, 210.

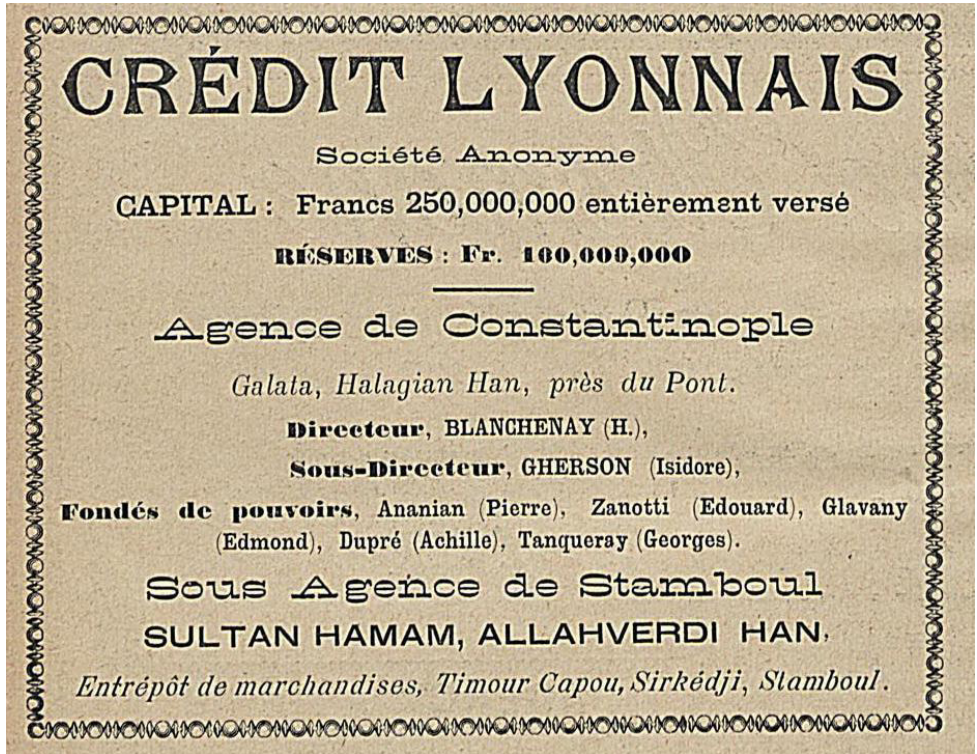
19 Michel, *St. Joseph'in Öyküsü 1870-1923*, 53.

20 <https://sj.k12.tr/rehberlik/basarili-sjililer/>

21 Raphael C. Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 15me Année* (Constantinople: Typographie et Lithographie J. Pallamary, 1898), 524. Bununla beraber J. Pervititch sokak listesinde ise Yeni Çarşı caddesi 16 numarada oturuyor görünüyor. Ancak burada Yeni Yol yerine Yeni Çarşı caddesine yanlışlıkla koyulmuş olmalı.

22 Jacques Thobie, "Le Crédit Lyonnais au Levant: Constantinople (Istanbul), Smyrne (Izmir) et Jérusalem", *Le Crédit Lyonnais (1863-1986)*, yay. haz. Bernard Desjardins, (Genève: Librairie Droz, 2003), 549-592.

Glavany²³ gibi köklü Levanten ailelere mensup kişiler farklı görevlerde bulunuyordu. Crédit Lyonnais bankacılık işleri dışında içinde bulunduğu ticaret ağıyla bağlantılı başka işlerle de ilgileniyordu. İstanbul'da deniz nakliyatı ve uluslararası ticaret için oldukça önemli olan liman ve rıhtım projesi için 1891'de kurulan ve 1895'te açılan Galata rıhtımının inşasında belirleyici rolü olan "Société Anonyme Ottomane des Quais, Docks et Entrepôts de Constantinople" Crédit Lyonnais ile yakın temastaydı.²⁴ Crédit Lyonnais Bankası aynı zamanda kardeşi Auguste Pervititch'in de 1906 yılında sıradan bir çalışan olarak başlayıp 1918 yılına kadar farklı kademelerinde çalıştığı kurumdur. 1913 yılında kontrol şefi (*chef du service du contrôle*), 1914-1918 yılları arasında baş muhasebe yardımcısı (*sous-chef-comptable*) olarak görev aldıktan sonra A. Pervititch 1918 yılında Avusturya ve Macaristan ortaklığında kurulan *Banque Générale de Turquie*'de çalışmaya başlayacak ve bankacılık alanında yükselecektir.²⁵

AA003000660-Credit Lyonnais Reklamı (Annuaire Oriental 1901, s. 660. Salt Araştırma, Yıllıklar)

23 Laurent Felix Passéga 1878'de İstanbul'daki ilk Crédit Lyonnais temsilcisi olmuştu. Ardından 1880'lerde Hippolyte Alfred Glavany bu görevi üstlendi. (Thobie, "Le Crédit lyonnais au Levant: Constantinople (Istanbul), Smyrne (Izmir) et Jérusalem", 549-592.)

24 Entreprises Coloniales'in web sitesinde şirketle ilgili yayınlanan gazete haberleri derlemesi için bkz. https://www.entreprises-coloniales.fr/proche-orient/Quais_de_Constantinople.pdf

25 22 Ekim 2014, Ankara Müzayede, İnternet Müzayesi, Lot 2712, 1918 tarihli, Banque Generale de Turquie tarafından A. Pervititch'e gönderilen atama mektubu. <https://www.istanbulmuzayede.com/urun/343992/turkiye-genel-bankasi-aguste-pervititch-adina-duzenlenmis-1918-tarihli-yetki-bel>

J. Pervititch üç yıl Cr dit Lyonnais bankasındaki görevine devam ettikten sonra²⁶, 1901 yılında  nl  Hırvat matbaası Zellich²⁷ biraderlerde çalışmaya başlar.²⁸ Matbaacılık sektöründe o dönemde – hem Osmanlı sarayı hem de Vatikan (1888) tarafından tanınmış – k kl ²⁹ ve  n salmış bir şirket olan Zelliç (Zellich) deneyiminin, genç Pervititch için, çeşitli açılardan ilgi çeken bir meslek  deneyim olduğu söylenbilir. Antoine Zellich, Osmanlı İstanbulundaki ilk litografi atölyesini a an Henri Cayol'un yanında çalıştıktan sonra 1869 yılında A. Zellich Fils'i kurar. Pervititch'in bu şirkette çalışmaya başladığı 1901 yılında ise Galata'da Balkon  ıkmazı ve Yazıcı Sokağı'nı birbirine bağlayan bir binada matbaaları, Karaköy'de Yorgancılar caddesi 21 numarada ve Grande Rue de Pera 424 numarada kırtasiye dükkanları bulunmaktaydı.³⁰ şirket, ayrıca litografi, tipografi ve ciltleme atölyelerinin bulunduğu matbaa binasında kitaplar, finans şirketleri için  ek, fatura malzemeleri, gazeteler ve haritalar basmakta, aynı zamanda kartpostal ve turist rehberi yayınlamaktaydı. Haritalar da içeren İstanbul turist rehberlerini³¹ de yayımlayan şirket, baskı teknikleri konusunda Pervititch için epeyce eğitici ve daha sonra yapacağı işlerde belirleyici olmuştur.

Bir yıl sonra, 1902'de Zellich Biraderler'deki işine devam eden Pervititch'in ev adresi değişir. İşi dışında yaşadığı yerle ilgili de Slav bağlantılarının içerisinde kalmaya devam eden J. Pervititch Cezayir sokağı (*Rue d'Alger*) 5 numarada Bratovich evinin (*maison Bratovich*) 1 numarasına taşınır. Binanın 2 numaralı dairesinde ise evin sahibi ve soyadından –Pervititch gibi– Slav olduğu anlaşılan, kaptan Mat. Bratovich, 3 numarada Yunan Ticaret Odası dergisinin (*Bulletin de la Chambre de Commerce Hell nique*) direktörü Nic. Margaritis ve 4 numarada Avukat Alex. Reboul oturmaktadır.³² Daha sonra aynı sokaktaki Semprini Apartmanı'nda kardeşi Auguste Pervititch ikamet edecektir.³³

26 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 16 me Année*, (Constantinople: Typ. et Lith. de la "The Annuaire Oriental & Printing Company Ltd.", 1900), 506.

27 Vjeran Kursar, *Croatian Levantines in Ottoman Istanbul*, (İstanbul: ISIS Yayınları, 2021), 157-184.

28 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 17 me Année*, (Constantinople: Typ. et Lith. de la "The Annuaire Oriental & Printing Company Ltd.", 1901), 532.

29 Grégoire Zellich, *Notice historique sur la lithographie et sur les origines de son introduction en Turquie*, (Constantinople: Imprimerie A. Zellich, 1895). O d nemdeki matbaacılık tarihi hakkında bkz. Johann Strauss, "Zum İstanbuler Buchwesen in der Zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts", *Osmanlı Araştırmaları*, XII, (1992): 307-338.

30 Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 17 me Année*, 624.

31 Zellich'lerin yayınladığını tespit edebildiğimiz iki rehber bulunuyor: Biri 1891'de yayımlanan Gaston des Godins de Souhesmes, *Le Guide de Constantinople et ses environs* (1893'te bir İngilizce tercemesi yayımlandı). Diğeri ise tarihi belirtilmeyen ancak i eriğine bakarsak 1910 ile 1915 yayımlanmış *Guide du voyageur en Orient illustré* başlıklı rehber.

32 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 18 me édition*, (Constantinople: "The Annuaire Oriental & Printing Company Ltd.", 1902), 941.

33 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 25  me édition*, (Constantinople: Typo-Lithographie J. Pallamary, 1909), 795.

A. Zellich Fils. Anteti (Cat Museum İstanbul Arşivi)

2. Levanten Dünyasına Giriş (1903-1906)

İstanbul'un Katolik kiliselerinden Saint Esprit, Saint Antoine, Sainte Marie Draperis ve Kadıköy-Moda Notre Dame de l'Assomption kiliselerinde bulunmuş olduğumuz kayıtlar Pervititch'in hayatı boyunca belirleyici olacak Katolik/Levanten³⁴ ağlarına katılmasına dair önemli bilgiler içerir. Jacques Pervititch 26 yaşına geldiğinde, 21. 02. 1903 tarihinde Katolik cemaati mensubu Levanten Joséphine Drossa (1880-1939) ile evlenir.³⁵ Drossa ailesi, Ege adaları menşei çok eski ve saygın Peralı Levanten bir ailedir.³⁶ Babası Faustin Antoine Drossa (1846-1905), "Hôtel d'Angleterre"³⁷ e bağlı resmi tercümandır. Joséphine Drossa'nın dedesi Marco Drossa ise İstanbul'a 1830'larda yerleşmiş olan, Tinos adası kökenli bir tıp doktorudur. Bu dönemde birçok göçmen gibi Dalmaçya kökenli Hırvatlar da İstanbul'daki Ege kökenli Rum, İtalyan ya da Fransız kadınlarla evlenerek

³⁴ Levanten kavramına dair kapsamlı tartışmalar için bkz: Oliver Jens Schmitt, *Levantiner. Lebenswelten und Identitäten einer ethnokonfessionellen Gemeinschaft im osmanischen Reich im "langen 19. Jahrhundert"*, (Munich: R. Oldenbourg Verlag, 2005); Arus Yumul, Fahri Dikkaya, *Avrupalı mı Levanten mi?*, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2006); Raziye Oban Çakıcıoğlu, "Levanten Kavramı ve Levantenler Üzerine Bir İnceleme", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, (2007), 337-356.

³⁵ St. Marie Draperis Kilisesi, Liber Matrim, (Evlilik Kayıt Defteri) Cilt 9, No: 784, s. 333.

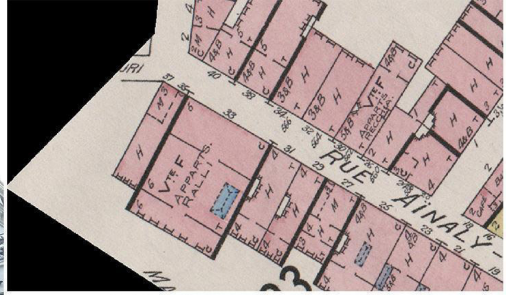
³⁶ Rinaldo Marmara, Drossa ailesinin önemini vurgulamaktadır. 1864'ten beri Saint Esprit Katedrali'nin önemli aileler için ayrılmış kript mezarlığında Drossa ailesinin özel bir yeri bulunmaktadır. Rinaldo Marmara, *Pancalti, quartier levantin du XIX siècle*, (İstanbul: Isis Yayınları, 2004), 206. Ayrıca, Schmitt, 1812 tarihli bir belgeye göre, Drossa ailesi Saints-Pierre-et-Paul Kilisesi'ne bağlı olan "tanınmış ve köklü" bir Levanten ailesi olarak tanımlamaktadır. Schmitt, *Levantiner. Lebenswelten und Identitäten einer ethnokonfessionellen Gruppe im osmanischen Reich im "langen 19. Jahrhundert"*, 150.

³⁷ Raphael C. Cervati, *Indicateur Oriental Annuaire-Almanach du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 6ème année*, (Constantinople: Typographie et Lithographie J. Pallamary, 1885), 164.

“levantenleşme”³⁸ yolunu izliyorlardı.³⁹ Dolayısıyla Jacques Pervititch, 1903 yılındaki bu evlilik yoluyla “levantenleşen” bir göçmen çocuğu olarak tarif edilebilir. Hatta evlendikten bir yıl sonra 1904 yılında Jacques Pervititch, Pera Latin Katolik cemaatinin yeni ve aktif bir üyesi olarak St. Antoine kilisesinin inşaatına katkıda bulunur.⁴⁰

Jacques ve Joséphine çifti evliliklerinin ilk iki yılında (1903-1904) Cezayir sokağındaki evde kalmaya devam eder ve ilk çocukları Marcel Pierre Faustin (29.12.1903) doğar.⁴¹ J. Pervititch evliliğiyle birlikte Crédit Lyonnais Bankası’nda çalışmaya geri döner.⁴²

1905 yılında ise uzun süre yaşayacakları Aynalıçesme Sokağı’ndaki ilk evlerine, Ralli Apartmanı’nın hemen yanındaki 35 numaraya taşınırlar.⁴³

33. APPARTEM. RALLI.

1. Ralli (Mme E. A.), propriétaire.
2. Germano (José), minotier.
3. Hadoumoglou (G.), médecin.
4. Kirmiz (Pierre), employé.
5. Clementschitch (Ernest), négociant.
6. Vitalis (N.), employé à la dette publique ottomane.
7. Manue (Pierre), chef-comptable de la Sète du Gaz de Stamboul.
8. Violet (F.), employé aux chemins de fer orientaux.
9. Stamatiadis (Georges).
10. Vaffliadis (D.M.), chef de rayon aux fabriques réunies 'Odabachi' : Magakoglou (Simou).
34. Drossa (C.), commerçant.
35. Lambichis (Thém.), empl. chez G. Laghos.
- » Pervititch (Jacques), employé chez Zéllich.

Sağda 1905 Goad haritası ve *Annuaire Oriental*'de Aynalıçesme 35 numara, Solda, Eski 35, 37 ve şimdiki 17 numara (Fotoğraf: Murat Tülek 16.10.2022)

38 Kursar, *Croatian Levantines in Ottoman Istanbul*, 14.

39 Schmitt, *Levantiner. Lebenswelten und Identitäten einer ethnokonfessionellen Gruppe im osmanischen Reich im "langen 19. Jahrhundert"*, 515 ve Kursar, *Croatian Levantines in Ottoman Istanbul*, 184. Benzer bir örüntü Sırp göçmenler için de geçerliydi. Bkz: Vladan Viriyeviç, "Serbian Community In Istanbul In The Period Between The Two World Wars (1918-1941)", 19. *Yüzyıldan Günümüze Türkiye'ye Yapılan Göçler, Göçmenlik ve Sosyal Uyum*, yay. haz. Zehra Aslan, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2022), 90.

40 Rinaldo Marmara, *Osmanlı Başkentinde Bir Levanten Senti Galata-Pera*, (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2020), 121.

41 St. Marie Drapérís Kilisesi, Liber Bapt (Vaftiz defteri), 1 Mayıs 1904.

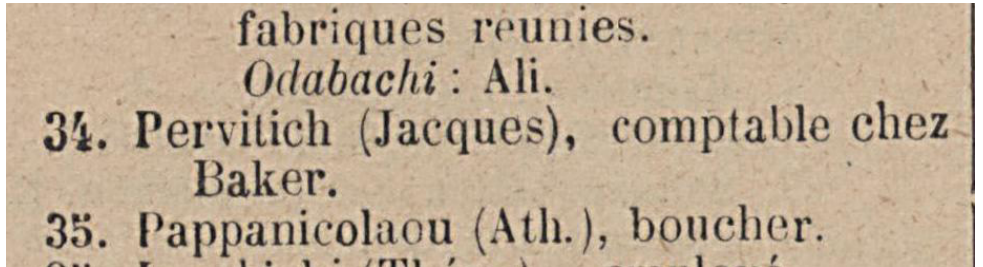
42 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 19ème Edition*, (Constantinople: Typo-Lithographie J. Pallamary, 1903), 666.

43 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 25ème Année*, (Constantinople: The Annuaire Oriental Printing Co. Ltd., 1905), 1065.

Aynı sene Pervititch Zellich Biraderler'de çalışmaya geri döner. Pervititch'in 1898-1905 yılları arasında Crédit Lyonnais ve Zellich Biraderler arasında gidip gelmeli iş hayatı 1906 yılında sona erecek ve bu sefer ünlü banker Tubini ailesi için çalışmaya başlayacaktır.⁴⁴ 19. yy. Osmanlı ticaret hayatı içinde önemli bir yere sahip olan Levanten Tubini ailesi, Tubini ve Oğulları ("Tubini Fils") şirketi çatısı altında bankerlik faaliyetlerini yürütmüşlerdir. 1869'da kurulan *Crédit Général Ottoman* bankasının ana sermayedarlarından olan ve bankanın direktörlüğü görevini de üstlenen Bernard Tubini aynı tarihlerde belediye meclisi üyesi olarak karşımıza çıkarken 1882'de kurulan ilk Dersaadet Ticaret Odası'nın da üyelerinden biridir. Pervititch'in Tubini şirketi için çalıştığı dönemde ise (1906-1907) Tubini ailesinin üyeleri Galata'da bulunan Camondo Han'da bankerlik faaliyetlerini yürütmektedirler.⁴⁵

3. Sigortacılık ile ilk temaslar (1907-1910)

1907 yılına gelindiğinde Pervititch ailesinin hayatında yeni gelişmeler olur: Çiftin Jeanne Blanche Irma isimli kız çocukları doğar⁴⁶ ve aile aynı sokakta 34 numaradaki -daha önce Pervititch'in eşinin ailesine mensup C. Drossa'nın oturduğu- eve taşınır. Özel hayatındaki bu değişimle beraber Jacques Pervititch yine işini değiştirir ve bu sefer biraz daha uzun süre kalacağı Baker şirketinde çalışmaya başlar.⁴⁷ *Annuaire Oriental* kayıtlarına göre Pervititch 1907-1910 yılları arasında dört yıl boyunca Baker şirketinde çalışacaktır. 1908 yıllığında ise ilk defa Pervititch'in yaptığı göreve dair bir ayrıntı kayıtlarda yer alır: Pervititch, Baker şirketinde (muhasebeci veya defter tutan kimse anlamına gelen) *comptable* olarak görev yapar.⁴⁸

AA00481342-J. Pervititch'in Baker şirketindeki kaydı (*Annuaire Oriental* 1908, s. 1342. Salt Araştırma, Yıllıklar - Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi izniyle)

44 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 26ème Année*, (Constantinople: The Annuaire Oriental Printing Co. Ltd., 1906), 707. Buna ek olarak 1906 yılında bir Jacques Pervititch kaydı daha var. Bu kayıta ise Jacques Pervititch aynı kardeşi Auguste Pervititch gibi Crédit Lyonnais çalışanı ve Yeni Çarşı 43 numarada oturuyor gösterilmiş. Bununla beraber *Annuaire Oriental*'in sokak listelerinde Yeni Çarşı 43 numaradaki Metzis Apartmanı 2 numarada sadece Crédit Lyonnais çalışanı A. Pervititch görünüyor. Alfabetik listedeki bu kayıt ya bir maddi hatadan dolayı oluşturulmuş ya da Pervititch 1906 yılında hem Tubini hem de Crédit Lyonnais bankası için çalışıyor.

45 Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 26ème Année*, 793.

46 Sabancıoğlu, "Jacques Pervititch and His Insurance Maps of Istanbul", 97.

47 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 27ème Année*, (Constantinople: The Annuaire Oriental Printing Co. Ltd., 1907), 783. British Library'den bu kaynağa ulaşmamızı sağlayan Kadir Has Üniversitesi Bilgi Merkezi çalışanı Alper Menemenlioğlu'na teşekkür ederiz.

48 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 28ème Année*, (Constantinople: Typo-Lithographie E. Pallamary et Cie, 1908), 1342.

Tekstil ürünleri ve mobilya satan mağazalarıyla bilinen İstanbul'daki İngiliz cemaatinin ünlü ailesi Baker'ların o yıllarda İstanbul'da "G. & A. Baker" ve "Geo. Baker and Sons" isimli iki ayrı şirketleri bulunuyordu.⁴⁹ *Annuaire Oriental* kayıtlarında J. Pervititch'in hangi Baker şirketinde çalıştığı belirtilmese de -aşağıda bahsedilecek ayrıntılardan anlaşıldığı gibi- Geo. Baker and Sons şirketinde çalışıyordu.

George Baker ile oğlu Arthur'un sahibi olduğu ve mağazalarıyla ünlü "G. & A. Baker" şirketinden farklı olarak, George Baker'in diğer oğlu Henry/Harry ile kurduğu "Geo. Baker and Sons" şirketi ilk olarak 1896-97 yılında ortaya çıkar. Şirket, bu tarihte "Baker, Hayden et Cie" şirketinin işlettiği Ayvansaray'daki değirmeni devralır.⁵⁰ 1900 yılına gelindiğinde Geo. Baker & Sons şirketi faaliyet alanını genişletir: Şirket Karaköy'de Havyar Han'da petrol, madencilik alanlarında faaliyet gösteren yabancı şirketlerin temsilciliğini yapar; tahıl, deri, ipek ve keten tohumu gibi ürünlerin ithalat ve ihracatıyla ilgilenir.⁵¹

1901 yılında şirket Karaköy'den Sirkeci'deki Khorassandji Han, 12 ve 13 numaraya taşınır.⁵² Birçok alanda temsilcilik yapan şirket 1905 yılında ise tüm faaliyetlere ek olarak sigorta acenteliği yapmaya başlar. 1906 yılında Londra merkezli Atlas-Manchester ve Excess adlı iki farklı İngiliz sigorta şirketinin acenteliğini yapmaktadırlar.⁵³

Jacques Pervititch'in Geo. Baker and Sons şirketinde çalışmaya başladığı 1907 yılında ise şirket yavaş yavaş sona yaklaşır: 1905 yılında önce baba George Baker vefat eder, bir yıl sonra, 1906'da ise şirketi beraber yürüttüğü oğlu Henry/Harry Baker kolera sebebiyle hayatını kaybeder.⁵⁴ Bu vefatlar sonrasında şirket aynı adreste birkaç yıl daha faaliyette görünür. Pervititch'in muhasebeci olarak görev yaptığı 1908 yılında şirket faaliyetlerine yine Khorassandji Han'ın 1 ve 5 numaralarında devam eder.⁵⁵

49 1847 yılında İngiliz Hükümeti tarafından 1847 yılında Tepebaşı ve Tarabya'daki konsolosluk binalarının bahçe peyzajlarını yapmakla görevlendirilen George Baker'in diğer çocukları George Percival ve James'in İngiltere'de G.P. & J. Baker Ltd. ve The Oriental Carpet Manufacturers Ltd. isimli iki şirketi daha bulunuyordu. Gazanfer İbar, *Unilever Türkiye Tarihi*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015), 78-80.

50 Raphael C. Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 14ème Année*, (Constantinople: Typographie et Lithographie J. Pallamary, 1896-97), 334. Kübra Yaşar çalışmasında 1860'ta kurulan Baker ve Hayden'in ortaklığın 1869'da bozulmasının ardından Ayvansaray'daki değirmenin sadece George Baker tarafından işletildiğini belirtse de 1895 *Annuaire Oriental*'inde "Baker Hayden et Cie" halen değirmenin sahibi olarak görülüyordu. Kübra Yaşar, "19. Yüzyılda Bir Haliç Yerleşimi Olarak Ayvansaray", (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2017), 91 ve Raphael C. Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 13ème Année*, (Constantinople: Typographie et Lithographie J. Pallamary, 1895), 232.

51 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 16ème Année*, 283-284.

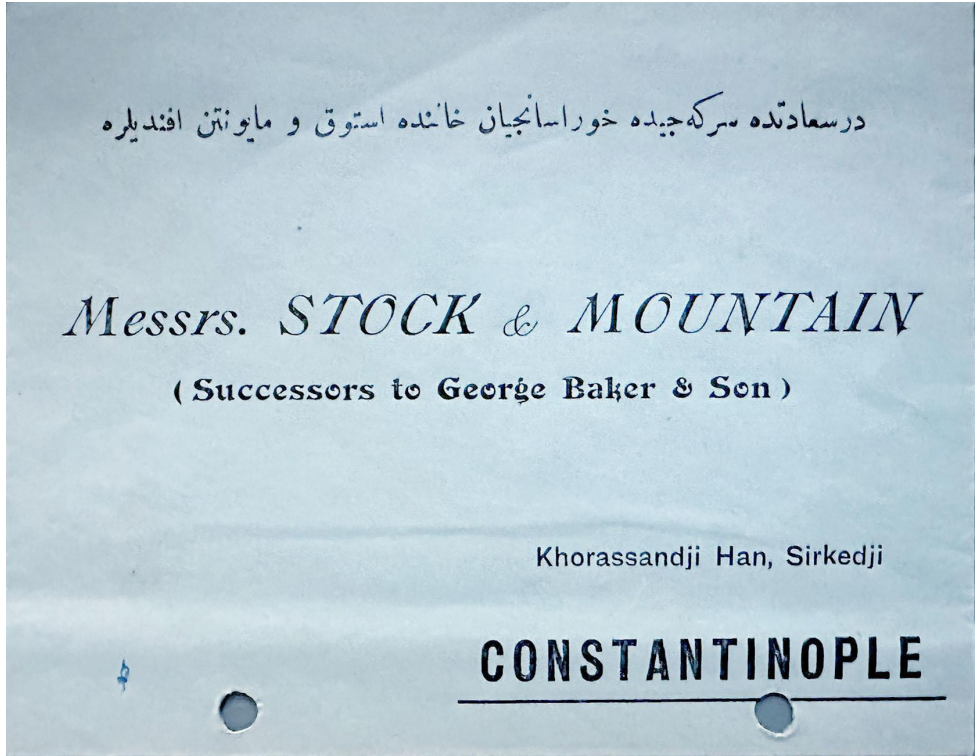
52 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 17ème Année*, 286.

53 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 26ème Année*, s. 837.

54 <http://www.levantineheritage.com/bakertree.htm>

55 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 28ème Année*, 459.

Bu noktada Fransız Dışişleri Bakanlığı arşivinden Mart 1914 tarihli bir belge Pervititch'in mesleki hayatına dair önemli ve tamamlayıcı bir katkı yapmaktadır.⁵⁶ İstanbul'daki Fransa Başkonsolosluğu'ndan Paris'teki Dışişleri Bakanlığı'nın "Ticarî ve Siyasi Müdürlüğü"ne bir mektup gönderilir.⁵⁷ Mektupta İstanbul'da faaliyetlerini geliştirmek isteyen ve bir mümessil arayan demir sac ve nal çivisi üreticisi "Veuve Soudry & Fils aîné-Forges St-Hippolyte" adlı bir Fransız şirketin talebi üzerine, Pervititch'in saygınlığı ve ticarî güvenilirliği hakkında bir nevi bilgilendirme cevabı yer almaktadır.⁵⁸ Bu belgeye göre, Mart 1914 itibarıyla, Pervititch geçmişte Zelliç (Zellich)'te – süre verilmiyor - ve sonrasında Stock and Mountain şirketinde çalışmıştır.

George Baker & Son halefi Stock & Mountain (Stock Fikri Mülkiyet Hizmetleri A.Ş. Arşivi)

Pervititch'in Stock and Mountain şirketinde çalıştığı bilgisi *Annuaire Oriental* kayıtlarında bulunmamasına rağmen, Geo. Baker & Son ile Stock & Mountain şirketlerinin arasındaki doğrudan ilişki Fransız Dışişleri Bakanlığı'ndaki belgeyi doğrular niteliktedir: Pervititch 1909 ve 1910 yıllarına ait *Annuaire Oriental* kayıtlarında Baker şirketinde

⁵⁶ Belgeyi bizimle paylaşan Matthieu Gosse'a teşekkürlerimizi sunmak isteriz.

⁵⁷ AMAE-ADP-Turquie, "Correspondance politique et commerciale", Nouvelle Série, Turquie, No: 498, 1897-1914.

⁵⁸ Pervititch, Fransız vatandaşı olmamasına rağmen, bu bilgilendirme isteğinin Fransa Başkonsolosluğu'na gönderilmesi şaşırtıcı gelebilir. Bu tarihte Pervititch halen Avusturya Macaristan İmparatorluğu vatandaşıydı. 1918'de Sloven Hırvat Sırp Krallığı vatandaşı olacaktır.

çalışıyor görünse de 1909'da şirketin eski çalışanı H.W. Stock'un⁵⁹ W.C. Mountain ile beraber kurduğu Stock and Mountain şirketi⁶⁰, Geo. Baker and Son'ı devralmıştı. 1909 yılında Stock and Mountain'ın, Khorassandji Han 1 ve 5 numaradaki Geo. Baker and Sons'ın adresinde faaliyet göstermeye başladığı görünür. Şirket antetli kağıtlarında da kendini George Baker & Son şirketinin halefi olarak tanıtmaya başlar.

Stock and Mountain, şirketi tüm faaliyetleriyle beraber devralır. Bunlar içinde sigorta acentelikleri da yer alır: 1908 yılında Geo. Baker & Son'ın acenteliğini yaptığı sigorta şirketi Excess'in acenteliği⁶¹ de 1909'da Stock & Mountain tarafından devralınmıştı.⁶²

Excess Angl Londres Baker (G.) & Son Khorassandji Han, S.
1908 Annuaire Oriental

Excess Angl Londres Stock & Mountain Khorassandji Han, S.
1909 Annuaire Oriental

1908 ve 1909 *Annuaire Oriental* kayıtlarında Excess sigorta temsilcileri

Dolayısıyla Pervititch, Sirkeci Khorassandji Han'da Geo. Baker & Son ve Stock and Mountain'ın keşişiminde çalışmıştır.

Her iki şirket de geniş bir faaliyet alanı içerisinde çalışsalar da şirketlerin sigorta acentelikleri sayesinde J. Pervititch muhtemelen ilk defa sigortacılıkla temas etmiştir. 1900 ile 1906 yılları arasında, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sigortacılık, özellikle yangın sigortacılığı alanı hareketlenip, pazarını genişletmeye ve kurumsallaşmaya başlamıştı.⁶³ Bu hareketlilikle beraber farklı menfaat grupları giderek artan bir rekabete girmişti. Sigortacılık pazarına halen hâkim olan yabancı aktörlerle beraber, Osmanlı Sigorta Şirketi gibi sektörden bir pay almaya çalışan ve sektörü millî bir düzene sokmaya başlayan "yerli" aktörler piyasada oldukça aktifti.⁶⁴ 1900 yılında ekseriyetle yabancı serma-

59 Henry Walter Stock -ya da Osmanlı belgelerinde sıklıkla anıldığı şekilde İstok Efendi- 1887 yılından beri ekonomik alanda faaliyet göstermekteydi. 1889-1894 yılları arasında Joseph W. Streater et Cie şirketinin çalışanı olan Stock, 1896 yılına gelindiğinde bazı yabancı şirketlerin marka tescil işlemlerini yapmaktaydı. H.W. Stock, 1902'de Geo Baker and Son şirketinin çalışanı olarak kayıtlıydı. Sonraki yıllarda *Annuaire Oriental* kayıtlarında görünmese de Osmanlı Arşivleri'nde yer alan 1906 yılına ait bir yazışmada Stock, Baker şirketinin temsilcisi olarak tanıtılmaktaydı.

(Serkan Yazıcı, *Osmanlıdan Günümüze İletişimde Bir Lider: Ericsson Türkiye*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınlar & Ericsson Telekomünikasyon A.Ş., 2014). 27. *Annuaire Oriental*, 1889-90, 1893-94, 1894, 1902. Ahmet Kala, İrfan İnce, *Alamet-i Farika'dan Marka'ya*, (Ankara: Türk Patent Enstitüsü Yayınları, 2009), 3-9. ve BOA, HR.SFR.3 / 560 - 24.)

60 Bugün hala fikri ve sınai mülkiyet ve hukuk alanında faaliyet gösteren Stock şirketinin temellerini atan H.W. Stock, 1930'lu yıllarda yayınladığı reklamlarında "Patent & Trade Mark" alanında faaliyet gösterdiğini ve 1887'de kurulduğunu belirtmektedir. <https://stock.com.tr/history/>

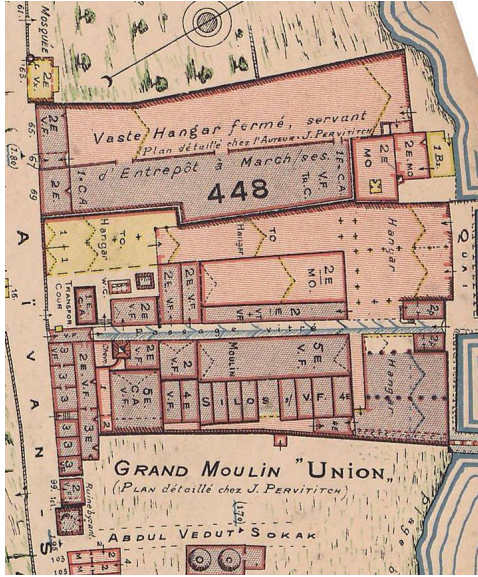
61 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 28ème Année, 1053.

62 R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 25ème Edition, (Pera: Typo-Lithographie E. Pallamary et Cie. 1909), 795.

63 Murat Koraltürk, Fatih Kahya; *Mal Canın Yongasıdır: David M. Kohen'in koleksiyonundan belgelerle Osmanlı İmparatorluğu'nda Sigortacılık*, (İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2009); Hüseyin Akbulut, "Cumhuriyet Dönemine Kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda Sigortacılık", (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014).

64 Yunus Özger, *Sultan II. Abdülhamid Dönemi Sigorta Sektöründe Milli Yapılanma. Osmanlı Sigorta Şirketi*, (İstanbul: İdeal Yayıncılık, 2017).

yeli olan 44 şirket tarafından İstanbul'da faaliyette bulunan yangın sigorta şirketleri sendikası kurulmuştu.⁶⁵ Bunu takiben, 1904-1906 yılları arasında üç tane düzenleyici hamle meydana gelmiştir. Özellikle 9 Ağustos 1905 tarihli 26 maddelik *Sigorta Yasası*⁶⁶ yükselmekte olan piyasaya, iktidar tarafından kontrol edilebilir olması lehine birtakım kurallar getirmeye yöneliktir.⁶⁷ Bu dönemde Osmanlı kentlerinde halen yıkıcı yangınlar olmaktadır. Eylül 1905'teki büyük Edirne yangını bunlardan biriydi.⁶⁸ Bir yandan da 1904-06 yılları yangın sigorta haritacılığı alanında dünya çapında nam salmış Ch. Goad şirketinin Osmanlı topraklarında en çok faal olduğu senelerdi.⁶⁹

J. Pervititch'in 1929 tarihli 29 Numaralı Aivan-Saray paftasından detay (IFEA arşivi)

Bu yıllarda Baker şirketi için çalışan Pervititch'in haritacılık faaliyetlerinde bulunmuş olabileceği ihtimali de söz konusudur. Bu dönemde Pervititch imzalı herhangi bir kartografik kaynak olmasa da Pervititch'in yıllar sonra bıraktığı bir not bu yıllara dair bir ipucu niteliğindedir. Geo. Baker and Sons işlerini devrettiği 1908 yılında halen Ayvansaray'daki değirmenin sahibiydi. Şirket bu değirmeni 1910 yılında kurulan İttihat Değirmencilik Anonim Şirket-i Osmaniyesi'ne satmıştı.⁷⁰ Pervititch -yıllar sonra- 1929'da yayınladığı 29 numaralı Ayvansaray paftasında bu değirmenin (Union/ İttihat

⁶⁵ Bu sayı 1906'da 49'u buluyordu. Bkz. H. Cemal Ezerdi, *Sigortacılığımızın Tarihi*, (İstanbul: Commercial Union, 1998), 55.

⁶⁶ Misbah Kamal, *The Ottoman Insurance Companies Act 1905, A Preliminary Study*, <http://misbahkamal.blogspot.com/2011/04/ottoman-insurance-law-1905.html>

⁶⁷ "Turquie. La nouvelle législation sur les assurances", *L'Argus*, 29 Avril 1906 ve "Turquie. Texte du projet de la nouvelle loi", *L'Argus*, 8 Juillet 1906.

⁶⁸ Taylan Esin, "Korku, Felâket ve Şüphe: 1905 Edirne Yangını", *Kebikeç* No: 46 (2018): 155-188 ve "Le sinistre d'Andrinople", *L'Argus*, 17 Septembre 1905.

⁶⁹ Jean-François Pérouse, Pascal Lebouteiller, Bekir Cantemir, "Ch. E. Goad Yangın Sigortası Planları: XX. Yüzyılın Başındaki İstanbul'u Tanımak İçin En Sonunda Ortaya Koyulan Bir Hazine", *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları*, yay. haz. İrfan Dağdelen (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2007), VIII-XX.

⁷⁰ Yaşar, "19. Yüzyılda Bir Haliç Yerleşimi Olarak Ayvansaray", 91.

Değirmencilik'e ait büyük değirmen) ayrıntılı planlarının kendisi tarafından yapıldığını belirtir. Henüz hiçbir arşivde izine rastlanmayan bu ayrıntılı planların kökenleri 1907-1910 tarihleri arasında Baker'de çalıştığı döneme ait olabilir.

Baker, Stock and Mountain ve Pervititch'in yollarının kesiştiği 1909 yılına gelindiğinde Pervititch'in Aynalı Çeşme'deki evinin dışında ikinci bir adresi daha görünür. Aynalı Çeşme'ye yakın Samancı Sokağı 73 numaralı Carayannis Apartmanı'nın 8 numaralı dairesi.⁷¹ Aynı adres 1910 yılında da Pervititch'in bildirilen ikinci adresidir.⁷² 1910 yılından sonra Pervititch hem Baker/Stock and Mountain şirketleri bünyesinde çalışmayı bırakacak hem de iki sene boyunca kaydının yer aldığı Samancı Sokak'taki evden taşınacaktır.

4. "Küçük" Tüccar Pervititch (1911-1915)

"Jacques Pervetich

Genç erkek

Eski Zellich çalışanı. Sonra Stock and Mountain.

Serveti olmayan

Banka kredisi almamış

Küçük"⁷³

İstanbul'da ticari faaliyetlerini geliştirmek amacıyla mümessil arayan Fransız "Veuve Soudry & Fils aîné-Forges St-Hippolyte" şirketinin 1914 yılında Pervititch hakkında istediği bilgi talebine verilen cevapta İstanbul'daki konsolosluk çalışmanı, Pervititch'in "önemsiz ve az bilinen" bir şirkete sahip olduğunu dolayısıyla 3 hafta boyunca araştırma yapmasına rağmen pek bir bilgi edinemediğini söyleyerek yukarıdaki kısa, küçümseyici ve özensiz ifadelerle bilgi verir. Konsolosluk çalışmanın notu, Pervititch'in bu dönemini -yetersiz ve özensiz de olsa- özetler niteliktedir.⁷⁴

1911 yılında Pervititch'in hem özel hem de iş hayatında önemli değişiklikler olur. Pervititch'in hakkında birbiriyle çelişen bilgiler bulunan üçüncü çocuğu Henri dünyaya gelir. 24. 11. 1925'te genç yaşta vefat eden Henri (Jean Nicolas) hakkında durum oldukça karışıktır. Kilise kayıtlarına göre, anneleri ve doğum tarihi farklı, vefat tarihleri aynı olan iki Henri bulunmaktadır: Saint Antoine kilisesindeki 30. 09. 1911 doğumlu olan Henri Pervititch'in annesi, Pervititch'in eşi Joséphine'nin genç kız kardeşi Catharina Drossa'dır (kilise henüz evlenmemiş Catharina'nın çocuğu Henri'yi "gayri meşru" çocuk olarak kayıtlara geçirmiştir); Joséphine Pervititch ise onun "vaftiz annesidir".⁷⁵ Fakat 1916'da Kadıköy Notre Dame de l'Assomption kilisesinde ikinci bir vaftiz kaydı bulun-

⁷¹ Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 25ème Edition, 1441.

⁷² R. Cesar Cervati, *Annuaire oriental du commerce de l'industrie, de l'administration et de la magistrature*, 26ème Édition, (Constantinople : The Annuaire Oriental et Presse, 1910).

⁷³ AMAE-ADP-Turquie, « Correspondance politique et commerciale », Nouvelle Série, Turquie, no: 498, 1897-1914. Bilgi notunda yer alan "petit" (küçük) kelimesi Pervititch'in fiziksel özelliğini tanımlama amaçlıdır.

⁷⁴ AMAE-ADP-Turquie, « Correspondance politique et commerciale », Nouvelle Série, Turquie, no: 498, 1897-1914.

⁷⁵ St. Antoine Kilisesi, Liber Bapt (Vaftiz defteri), 1880-1912, s.491, No: 45.

maktadır. Buna göre Henri Pervititch, 1911'de değil, 30. 09. 1912 tarihinde doğmuş olarak kabul edilmiştir ve annesi de Joséphine Pervititch olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁶ Bu şekilde Henri üzerindeki "gayrimeşru" tanımlaması ortadan kaldırılmış ve fiilen meşru hale getirilmiştir. Henri'nin iki ayrı kayıttaki vaftiz tarihleri birbirlerinden farklı olsa bile, ölüm tarihleri aynıdır.⁷⁷

Aynı yıl Pervititch yeniden iş değiştirir. Daha önce hep bir şirket bünyesinde çalışan Pervititch bu sefer ticarete atılır. 1911 yılında Pervititch hem ithalat/ihracat ve yabancı şirketlerin temsilciliğini yapan bir komisyoncu, hem de şapka mağazası sahibidir. 'La Modiste Parisienne' isimli şapka mağazası 1909-1910 yılları arasında Grand Rue de Pera 283 numarada - Hazzopulo pasajının karşısındadır.⁷⁸ Ancak bu tarihlerde dükkanın Pervititch'e ait olup olmadığına dair bir kayıt bulunmaz. 1911 yılında Galatasaray Lisesi karşısına, Grande Rue de Pera ile Hamalbaşı caddesinin kesişimde 2 numaraya taşınan dükkanın bu tarih itibarıyla *Annuaire Oriental*'de Pervititch'e ait olduğu görülür.⁷⁹ Pervititch *Stamboul Gazetesi*'ne de düzenli olarak dükkanın reklamını verir. Bu reklamlardan dükkanın izleri 1914 yılının sonuna kadar takip edilebilmektedir. Reklamlarda geniş bir ürün yelpazesinin sunulduğu, Paris'ten gelen en iyi kalitede hazır şapka, eldiven ve şapka aksesuarların uygun fiyatla bulunabileceğinin vurgulandığı bu dükkana ait son kayıtlara 1915 yılında rastlanmaktadır.⁸⁰

La Modiste Parisienne reklamı (*Stamboul*, 12 Kasım 1913, Bibliothèque nationale de France Arşivi)

⁷⁶ Notre Dame de l'Assomption Kilisesi, Liber Bapt (Vaftiz defteri), Cilt 2, No: 678 bis.

⁷⁷ Bu gariplik üzerine dikkatimizi çeken "Geneanet" sitesinden sayın Marie-Anne Marandet'ye teşekkür ederiz.

⁷⁸ *Stamboul*, 27 Kasım 1909.

⁷⁹ R. Cesar Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 27ème Édition, (Constantinople: The Annuaire Oriental Ltd., 1911), 654.

⁸⁰ The Annuaire Oriental Ltd., *Annuaire Oriental Commerce, Industrie, Administration, Magistrature de L'Orient*, 35ème Année, (Constantinople: Imprimerie Autrichienne Ferd. Walla, 1915), 568.

Une saison-réolame.--Nouveau-venu,
l'Établissement de Chapeaux

LA MODISTE PARISIENNE

283, Grand'Rue de Péra, 283
vis-à-vis le Passage Hazzopoulo

désireux d'être vite connu et apprécié,
s'empresse de prévenir toutes nos élé-
gantes qu'il met en vente, durant tout ce
mois de Décembre, à de prix exoluant tout
bénéfice, et ce dans un but de réolame.

Un beau choix de chapeaux prêts,
marqués au cachet d'une réelle élégance;

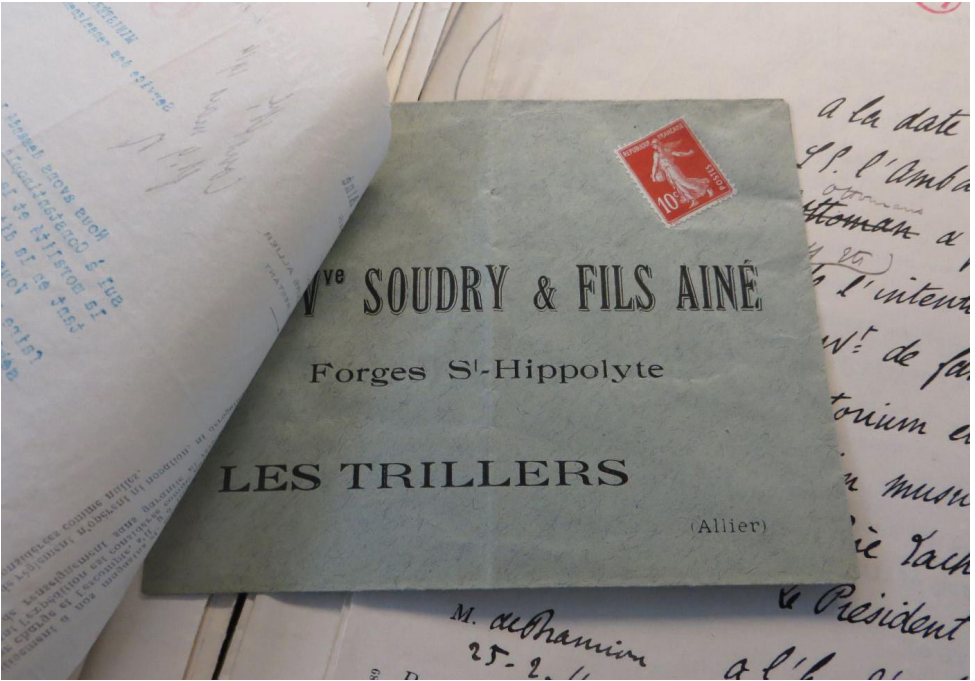
Un riche assortiment de fournitures et
accessoires de tous genres, sortant des
meilleures maisons de Paris.

Pour s'en convaincre, que nos gra-
cieuses Pérotines veuillent bien nous
honorer d'une visite.

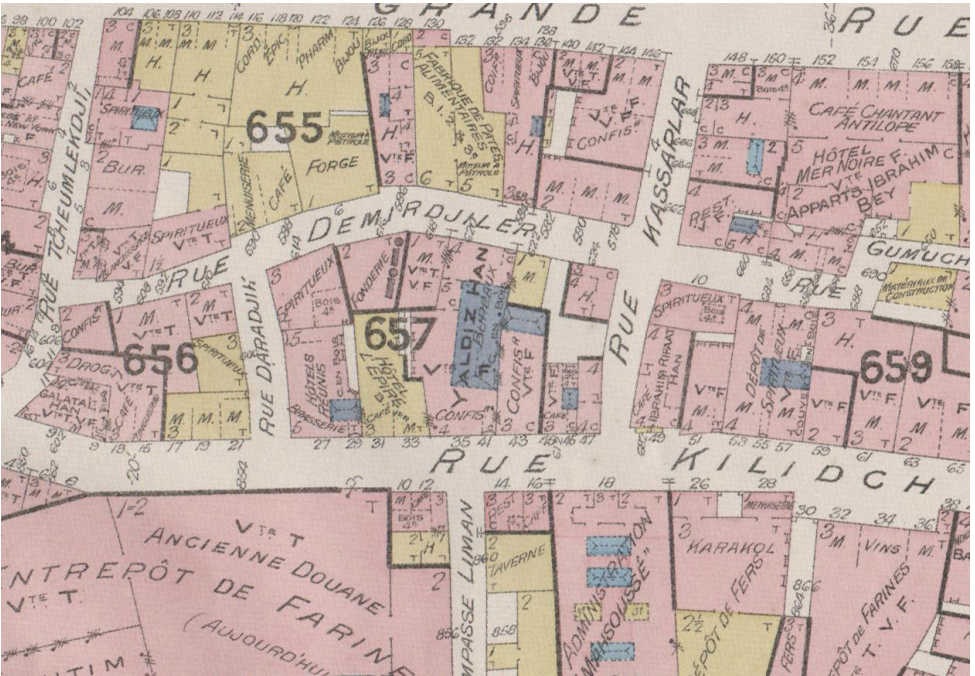
La Modiste Parisienne Reklamı (Stamboul, 27 Kasım 1909, Bibliothèque nationale de France Arşivi)

Aynı tarihlerde Pervititch Karaköy Yıldız Han, 19 numarada komisyonculuk da yapmaktadır.⁸¹ Pervititch'in komisyoncu olarak görünen kaydı sadece 1911 yılına ait olsa da faaliyetlerine bir süre daha devam etmiştir. Nal çivileri üreten ve İstanbul'da ticari faaliyetlerini geliştirmek amacıyla temsilci arayan Fransız "Veuve Soudry & Fils aîné-Forges St-Hippolyte" şirketinin 1914 yılında Pervititch hakkında Fransa Konso-losluğu'ndan bilgi talebinde bulunması, Pervititch'in bir süre daha komisyoncu olarak bu alanda aktif olduğunu göstermektedir.

⁸¹ Cervati, *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 27ème Édition, 654.

Veuve Soudry & Fils Aîné-Forges St-Hippolyte Reklamı (AMAE-ADP-Turkiye, "Correspondance politique et commerciale", Nouvelle Série, Turquie, n°498, 1897-1914. Fotoğraf: Matthieu Gosse)

Goad Haritasında Yıldız Han (IFEA Arşivi)

5. Haritacılık Pratiğine Giriş: Birinci Dünya Savaşı Dönemi Çalışmaları (1913-1918)

1915 yılına ait *Annuaire Oriental*'de Jacques Pervititch halen "Modiste Parisienne" dükkanının sahibi olarak görünmekte, ancak 1914 yılına kadar izi sürülebilen Aynalı Çeşme'deki adresinde bulunmaktadır. 1915 yılından itibaren Jacques Pervititch'in hem iş hem de evi ile ilgili bilgileri bulmak güçleşmektedir. Bu tarihten 1921 yılına kadar hem İstanbul geneli hem de Pervititch için benzersiz bir kaynak olan *Annuaire Oriental* yılılığı savaş nedeniyle yayınlanamayacaktır.⁸² Bununla birlikte oğlu Henri'nin 1916'daki ikinci vaftizi Kadıköy Assompsionist Kilisesi'nde gerçekleşmiştir.⁸³ Bu sebeple bu tarihlerde Pervititch'in Kadıköy döneminin başladığı söylenebilir.

Annuaire Oriental gibi önemli bir kaynağın olmaması araştırmayı yukarıdaki bölümlerden farklı yöntem ve kaynaklara yöneltmektedir. Bu kaynaklar, Pervititch'in oldukça iyi bilinen ve İstanbul için hazırladığı sigorta planlarının dışında, bazıları farklı amaçlar için yapılmış, daha az bilinen haritalarıdır. Bu haritalar arasında birçok farklı şehir için yaptığı harita ve sigorta planları bulunmakla beraber (İzmir, Samsun, Mersin, Tekirdağ gibi⁸⁴), bunların bir kısmı Pervititch'in alışık olmadığımız ölçeklerde çizilmiş ve 1922 öncesi döneme tarihlenen haritalarıdır.

Çeşitli arşivlerde ve koleksiyonlarda⁸⁵ yer alan Pervititch'in bu az bilinen haritalarının büyük kısmında tarih belirtilmemiştir. Bununla beraber haritalar incelediğinde bazılarının Cumhuriyet dönemine, bazılarının ise Birinci Dünya Savaşı dönemi ve hemen öncesine tarihlendiği saptanmıştır. Bu doğrultuda Jacques Pervititch'in Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde haritacılık mesleğine giriş yaptığı somut bir şekilde söylenebilir. Harita yapma yöntemi, amacı, ölçeği, baskıları daha sonraki yıllarda yaptığı haritalara kıyasla çok daha farklıdır.

1936'da Pervititch'in Prost'a yazdığı mektupta kısaca anlattığı üzere, mesleki hayatının bu öncü ve karanlıkta kalan döneminde ağırlıklı olarak "yabancı kuruluşlar" için "yollar, tren hatları, topografya ve şehir haritalanması" alanında çalışmıştır.⁸⁶ Pervititch'in aşağıda incelenen erken dönem haritaları tam da bu faaliyetleri doğrular niteliktedir.

Pervititch'in bahsettiği "yabancı kuruluşları" tespit etmek güç olsa da tanıtım amaçlı hazırladığı bir harita önemli bir ipucu sunmaktadır. Bu ipucu diğer haritaların da hangi amaçla çizilmiş olabileceğine dair bir bağlam oluşturmaktadır.

⁸² Alfred Rizzo, "Préface", *Annuaire Oriental, Oriental Directory, Commerce, Industrie, Administration, Magistrature*, (Constantinople: Imprimerie de l'Annuaire Oriental, 1921), 4.

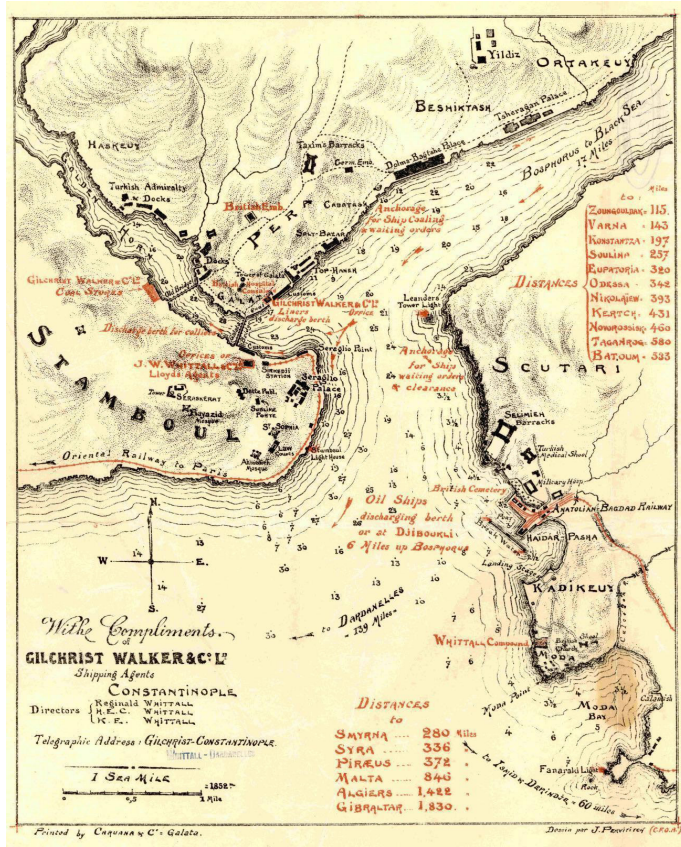
⁸³ Notre Dame de l'Assomption Kilisesi, Liber Bapt (Vaftiz defteri), Bapt 2/678 bis.

⁸⁴ Sabancıoğlu, "Jacques Pervititch and His Insurance Maps of Istanbul", 91.

⁸⁵ Bu araştırmada İBB Atatürk Kitaplığı, Milli Kütüphane, Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi, Berlin Devlet Kütüphanesi, Institut Catholique de Paris (ICP), Australian War Memorial gibi kurum arşivlerinin yanı sıra Jeffrey Tucker, Erhan Öner gibi isimlerin özel koleksiyonları ile yurtiçi ve yurtdışındaki müzayedelerin katalogları incelenmiştir.

⁸⁶ Jacques Pervititch'ten Henri Prost'a Mektup, 1 Mayıs 1936 (Cité de l'Architecture et du Patrimoine, Centre d'archives d'architecture contemporaine, "Fonds Henri Prost", Article 343 AA 8/4).

5.1. Gilchrist Walker / Chemins de Fer Ottomans d'Anatolie

Gilchrist Walker & Co. Ltd. için J. Pervititch tarafından hazırlanan harita (Atatürk Kitaplığı, Hrt_008121)

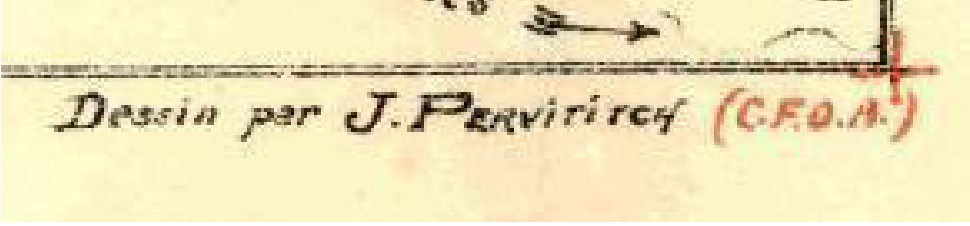
Pervititch'in mesleki seyrine dair en önemli ayrıntılardan biri 1922 öncesinde yapıldığını düşündüğümüz bir haritada yer almaktadır. Pervititch, nakliye, kömür ticareti ve sigorta temsilciliği ile uğraşan Gilchrist Walker & Co.⁸⁷ şirketi için İstanbul limanlarını tasvir eden, Whittall-Llyod ve Gilchrist Walker şirketlerinin ofis ve tesisleri ile İngilizlerin İstanbul'daki önemli konumlarını gösteren iki harita çizer. Birbirine çok benzeyen bu haritalardan biri 1922 öncesinde⁸⁸, diğeri ise 1927 yılı sonrasında⁸⁹ basılıyor. Caruana & Co. tarafından basılan bu haritaların sağ alt bölümünde haritanın Pervititch tarafından çizildiği belirtilmiştir. İki harita arasında başka birçok farklılık bulunsa da

87 Gilchrist Walker doğrudan İzmir merkezli Whittall ve La Fontaine ailelerine bağlı bir Levanten ailesine aitti. Whittall ailesi birçok sektörde olduğu gibi sigortacılık sektöründe faaliyetlerde bulunuyordu: Royal Exchange Assurance Corporation, Phoenix Assurance Co Ltd., London Salvage Association, Osaka Marine & Fire Insurance Co ve Commercial Union Assurance Company Ltd.'nin temsilciliğini üstleniyordu. Bu şirket hakkında bkz. "Ephemera. Gilchrist Walker Shipping Company of Constantinople, minutes book 1911-33". <http://www.levantineheritage.com/gilchrist-walker.html>

88 Atatürk Kitaplığı, Hrt_008121.

89 Bu haritanın Pascal Leboutellier'in kişisel arşivinde bulunan benzer bir versiyonu -tarihsiz olsa da- 1926 yılında açılan Yıldız Gazinosu ve Gilchrist Walker'ın direktörleri içinde 1927 yılında şirkete giren J.W. Kernick'in ismi gibi ayrıntılar içeriyor. Dolayısıyla bu diğer versiyon 1927 yılından sona yapılmıştır.

1922 öncesindeki baskıda Pervititch isminin yanında parantez içinde yazılan C.F.O.A. ibaresi büyük önem taşımaktadır. Bu imza, Pervititch'in Prost'a yazdığı mektuptaki bilgileri somutlaştıran niteliktedir. C.F.O.A. "Chemins de Fer Ottomans d'Anatolie" anlamına gelmektedir. Anadolu Bağdat Demiryolları'nın yapımı ve işletmesiyle uğraşan bu şirket 1888'de Deutsche Bank tarafından kurulmuş ve bu isim altında 1924'e kadar faaliyetlerini sürdürmüştür.⁹⁰

Gilchrist Walker haritasında Pervititch ismi ve C.F.O.A. (Atatürk Kitaplığı, Hrt_008121)

Bu haritanın tarihi belirtilmediği için Pervititch'in C.F.O.A. için çalıştığı tarihi tam olarak bilemiyoruz. Ancak tarihsiz olan haritanın ayrıntıları bu muğlak tarihi netleştirmemize fırsat vermektedir. Haritada 1913-1914 arasında doldurulan Kadıköy rıhtımı ve haritayı Caruana & Co.⁹¹ firmasının basması haritanın 1913'ten sonra yapıldığını göstermektedir. Bunun dışında diğer bir ipucu Sirkeci'ye gelen tren hattı üzerindeki ibaredir. 1927 sonrasındaki haritada yazan "Oriental Railway to Calais" ibaresinin bu haritada "Oriental Railway to Paris" olarak yazıldığı görünüyor. Orient Express rotasına 1919 sonrasında Calais'yi eklemesi⁹² 1919 öncesinde yapıldığına dair önemli bir işaret sayılabilir.

Dolayısıyla Pervititch'in 1913 ile 1919 yılları arasında haritayı hazırladığı ve bu tarihler arasında bir dönem C.F.O.A için çalıştığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bir şirket için hazırlanmış olabilecek diğer bir harita ise Irak haritasıdır. Bu harita ilk aşamada Birinci Dünya Savaşı sırasında hazırlanan haritalarla bir seri gibi görünse de diğerlerinden farklılaşmaktadır. 1/1.500.000 ölçekli bu haritanın başlığında savaşla dair bir referans bulunmamakta, sadece "Irak" yazmaktadır.⁹³ Haritanın lejantında yollar, telgraf hatları, proje halindeki demiryolu hatları ve bataklık alanları belirtilmiştir. Tüm bunlarla beraber harita farklı ölçekteki yerleşim yerlerinin isimleri, nehirler,

⁹⁰ Bilge Karbi, *Osmanlı Topraklarında Almanya: Demiryolları ve Arkeoloji*, (İstanbul: Libra Kitap, 2023), 44-45.

⁹¹ İtalyan Levanten Albert Caruana'ya ait Caruana & Co. şirketi *Annuaire Oriental* yıllıklarına göre 1914 yılına kadar Karaköy'de Tünel'in hemen karşısında 25 numarada kırtasiyecilik yapmaktaydı. 1915 *Annuaire Oriental* listelerinde de sadece kırtasiyecilik yaptıkları görünse de yıllığın sonlarında bulunan reklamlarında bu tarihte Kürekçiler çıkmazında ayrı bir matbaaları olduğu belirtiliyor. Matbaaları daha sonra 1916 telefon rehberi ve 1921 *Annuaire Oriental* meslekler kısmında da karşımıza çıkıyor.

⁹² <https://www.britannica.com/topic/Orient-Express>

⁹³ Haritanın iki kopyasını tespit edebildik. Biri New York'ta 2019 New York'taki Martayan Lan şirketi tarafından satışa çıkarılmıştır: <https://www.martayanlan.com/pages/books/11142/jacques-pervititch-jakub-pervitic/irak?soldItem=true> Aynı harita Mart 2019'da New York Antiquarian Book Fair'de Dasa Pahor isim satıcının kataloğunda da yer alır. İki satıcı da haritanın 1918 civarına tarihlendiğini belirtmiştir. İkinci kopya ise Moda'da Assomption Kilisesi arşivinde çıkmıştır. Şu an ise Paris'teki Institut Français d'Etudes Byzantines arşivinde bulunmaktadır. (Institut Français d'Etudes Byzantines, Carte_R_V_69)

dağlar, vadiler gibi coğrafi öğeleri, Osmanlı-İran sınırı ve İran'daki "Anglo-Persian Oil Company"nin petrol boru hatları gibi birçok farklı ayrıntıyı içerir.

Jacques Pervititch imzalı Irak Haritası (Institut Français d'Etudes Byzantines, Carte_R_V_69)

Haritanın tarihi veya basım yeri ise belirtilmemiştir. Ancak haritada Kasım 1913'te tamamlanan Toprakkale (bugün Osmaniye'de) ile İskenderun arasındaki hat⁹⁴ halen proje halinde; Ulukışla (Niğde) ile Karapınar (Konya) arasında Aralık 1912'de bitirilen hat⁹⁵ ise tamamlanmış halde gösterilmiştir. Dolayısıyla bu harita büyük ihtimalle henüz Birinci Dünya Savaşı başlamadan bir yıl önce 1913 yılında hazırlanmıştır. Bu haritanın demiryolu odaklı bir harita olmasına rağmen C.F.O.A. bünyesinde yapılıp yapılmadığı bilinmemektedir. Ancak Birinci Dünya Savaşı öncesinde bu bölge üzerinde hem Almanlar hem de İngilizler tarafından demiryolu ve petrol konusunda yaşanan imtiyaz tartışmaları bu haritanın C.F.O.A. ile bağlantılı olabileceğini düşündürür. Ayrıca Pervititch'in daha önce çalıştığı şirketin sahibi H. W. Stock'un bu yıllarda Anglo Persian Oil Company'nin İstanbul'daki temsilciliğini üstlenmesi⁹⁶ haritanın bu şirket ile bağlantılı olma ihtimalini de barındırır.

Üzerinde - daha sonra neredeyse bir logo haline gelecek - ünlü J. Pervititch imzası yerine "J. Pervititch Constantinople" damgası bulunan bu harita Pervititch'in bulabildiğimiz en erken tarihli haritasıdır.⁹⁷

94 Mehmet Beşirli, "Bağdat Demiryolu'nun Akdeniz Uzantısı: Toprakkale-İskenderun Demiryolu, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 23 (2004): 226-227.

95 Mustafa Albayrak, "Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolları Yapımı", OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Cilt 6, Sayı. 6 (1995): 32.

96 Ali Okumuş, "Ortadoğu'da Petrol: Uluslararası Rekabet, İmtiyazlar ve Antlaşmalar (1890-1928)" (Doktora Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, 2020), 181.

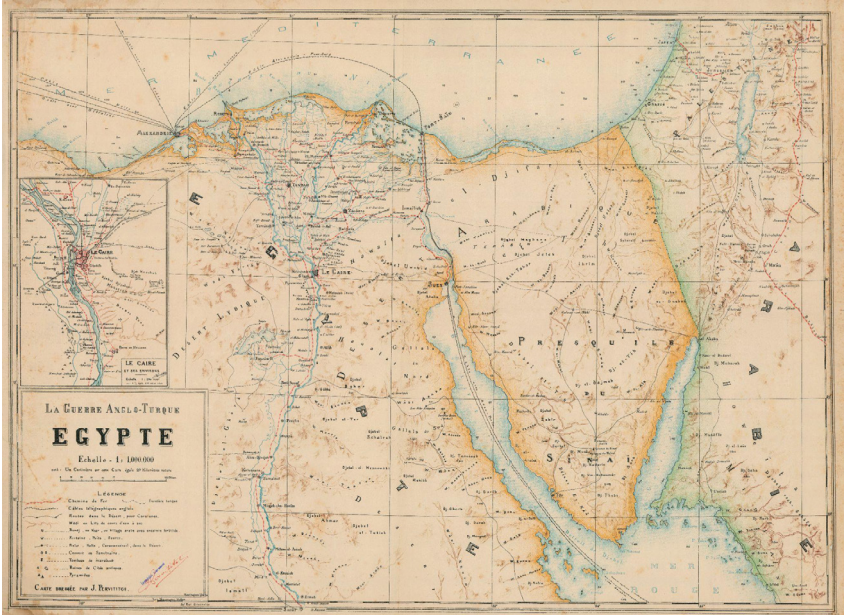
97 Haritanın iki farklı kopyasında da bulunan bu damga bu haritaların Pervititch tarafından yapıldığını göstermektedir. Pervititch sonraki yıllarda da yaptığı planlara kendi damgasını eklemeyi sürdürmüştür. bkz: Mersin Planı (IFEA arşivi) ve Thomas Charles Tucker'a hediye edilen Suadiye sahili planı (Jeffrey Tucker Arşivi <https://www.levantineheritage.com/tucker.htm#>)

5.2. Savaş Dönemi Haritaları

Pervititch Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla savaşın farklı cepheleriyle ilgili haritalar üzerinde çalışır. Mısır ve Rus-Osmanlı sınırı haritaları, Batı Avrupa'daki savaş ve Gelibolu haritalarını yayınlar. Bu haritalar Pervititch'in Birinci Dünya Savaşı döneminde yoğun bir haritacılık faaliyetinde bulunduğuna işaret etmektedir. Çoğunlukla savaş-taki cephelerin bulunduğu sınır bölgelerine odaklanan haritaların C.F.O.A. bünyesinde yapılmış olabileceğine dair bir somut bir kanıt bulunmamakla beraber haritaların tamamında demir yollarının belirtilmesi dikkati çeker. Çoğu farklı ölçeklerde çizilen bu haritaların bir kısmının başlıklarında savaşa dair doğrudan referans bulunmaktadır.

Mısır'daki İngiliz-Türk savaşı referanslı "La Guerre Anglo-Turque"⁹⁸ başlığı taşıyan 1/1.000.000 ölçekli, merkezine Süveyş Kanalı'nı alan harita batıda İskenderiye, doğuda ise Filistin ve Hicaz Demiryolları'nın bir kısmını içerecek şekilde hazırlanmıştır. Irak haritasından farklı olarak bu haritada yalnızca tamamlanmış demiryolu hatları gösterilmiştir.

Haritanın basım tarihi bulunmamaktadır. Bununla beraber yine haritanın ayrıntıları tarihin tespit edilmesine olanak tanımaktadır. Başlıkta belirtilen İngiliz-Türk Savaşı 1915 yılı tarihlidir. Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'na girdikten sonra Mısır'a düzenlenen ilk hareket olan Birinci Süveyş Savaşı Ocak 1915'in sonunda başlamıştı. Dolayısıyla harita bu tarihten sonra yapılmıştır. Ancak Süveyş Kanalı'nın üzerindeki El Kantara'yla Filistin'deki Refah'ı birbirine bağlayan ve 1916-17 tarihinde açılan Sina askeri demiryolunun⁹⁹ haritada bulunmaması 1915 yılında yapıldığını gösterir.

Jacques Pervititch imzalı "La Guerre Anglo-Turque" başlıklı Mısır haritası (Atatürk Kitaplığı: Hrt_001389)

⁹⁸ Atatürk Kitaplığı: Hrt_001389 (İzzeddin Derbent başlığı).

⁹⁹ Paul Cotterell, *The Railways of Palestine and Israel* (Abingdon: Tourret Publishing, 1984), 17-18.

Diğer bir harita is Türk-Rus savaşı ile ilgilidir. "La Guerre Turco-Russe: Front Oriental"¹⁰⁰ başlıklı 1/2.000.000 ölçekli haritada savaş dönemindeki devlet sınırları, demiryolları, kasabalar, bataklıklar, geçitler gibi ayrıntılar bulunuyor. Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'ndaki ilk savaşı olan Kafkasya Cephesinin ilk hareketi Kasım 1914 ile Ocak 1915 arasında sürer. Bununla birlikte haritada yer alan Rus tren hatları içerisinde Tiflis'in doğu kısmına doğru devam eden ve 1915'te tamamlanan Kakheti hattının¹⁰¹ bulunmaması bu haritanın da 1915'te yapıldığını gösterir.

Jacques Pervititch imzalı La Guerre Turco-Russe: Front Oriental haritası (Atatürk Kitaplığı: Hrt_010206)

Osmanlı coğrafyası dışında bir bölgeyi kapsayan "Carte Spéciale des Opérations de Guerre Germano-Anglo-Franco-Belges" başlıklı harita ise Avusturya-Alman-Rus savaşı ile ilgilidir.¹⁰² Henüz taslak halinde gibi görünen bu haritada bir lejant bulunmuyor. 1918'de Fransa sınırlarına dahil olan Strazburg'un halen Almanya sınırları içinde görüldüğü harita şüphesiz ki 1. Dünya Savaşı'nın sürdüğü 1914-1918 yılları arasında yapılmıştır.

¹⁰⁰ Atatürk Kitaplığı: Hrt_010206 ve Milli Kütüphane: Hrt 1994 D 645

¹⁰¹ Tato Khundadze, Zviad Avaliani, *The Catalogue: Short History of Georgian Industry*, (2018), 36.

¹⁰² BOA, HRT.0025

Institut catholique de Paris

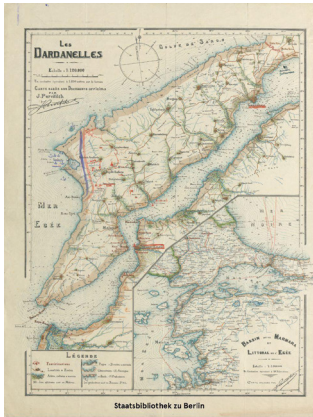

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü

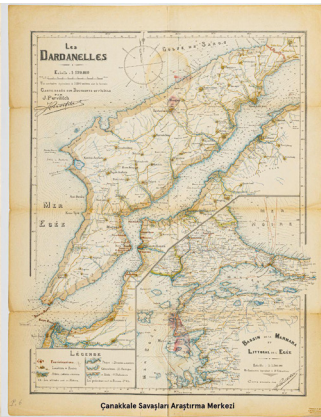
Jacques Pervititch imzalı Detroit des Dardanelles haritaları (Institut Catholique de Paris (ICP), ikinci baskı Fransız Anadolu Araştırmaları Merkezi (IFEA) arşivleri)

Bu haritaların farklı baskıları şüphesiz ki Pervititch'in hem baskı aısından hem de kartografik açıdan bir deneme sürecinde olduğunu gösterir. İlk baskıdan beşinci baskıya kadar matbaa sürecindeki hatalar düzeltilmiş, kıyı çizgilerinden yüksekliklere, yer isimlerinden lejanta ve başlığa kadar birçok ayrıntı değiştirilerek tekrar yayınlanmıştır.

Üçüncü baskıdan itibaren önemli değişikliklerden biri de başlıkta yapılmıştır. "Les Dardanelles" olarak değiştirilen başlığın altına resmi belgelere dayanarak çizildiğine dair bir ibare (*Carte Basée sur Documents Officiels*) eklenmiştir. Bu ifade Pervititch'in bu dönemde yaptığı haritaların üretim biçimine işaret eder. 1922'den itibaren sahada ayrıntılı ölçümler olarak yapacağı sigorta planlarından farklı olarak bu haritalar sahaya gidilmeden hazırlanmış "derleme harita"lardır.¹⁰⁵

Staatsbibliothek zu Berlin

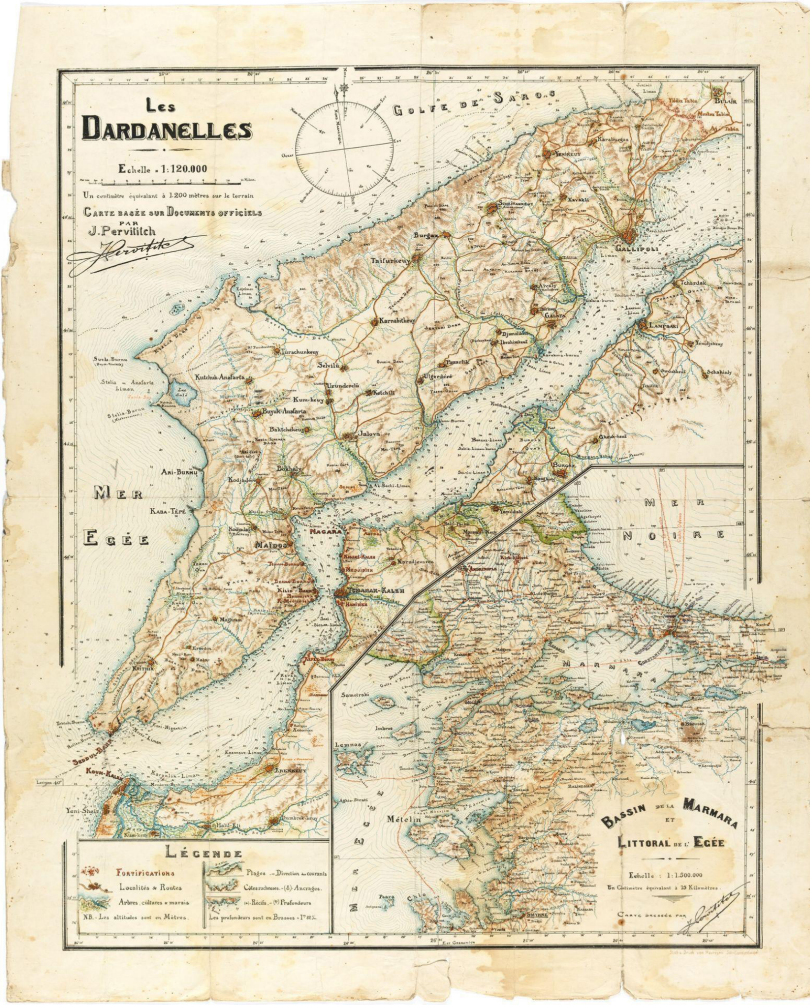

Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi

Jacques Pervititch imzalı "Les Dardanelles" haritası (Staatsbibliothek zu Berlin - Kart. V. 497214 ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi)

105 şüphesiz ki Pervititch'in bu haritaları üretirken sahada ölçüm yapmış olması imkansızdır. Çanakkale Savaşları'nın hemen öncesinde ve savaş sırasında Osmanlı askeri haritacıları bölgenin 1/25.000 ölçekli haritası için sahada neredeyse dokuz ay çalışmışlardır. İngilizler ise savaş döneminde Survey Department Egypt aracılığıyla farklı haritaları kullanarak Gelibolu'yla ilgili derleme haritalar üretiyordu. Ayrıca Ülkekel, derleme haritaları şu şekilde tanımlamıştır: "Haritası yapılacak yerin, arazi ölçü ve çalışmalarından ziyade çeşitli açık ve kapalı kaynaklardan elde edilerek toplanan verilerinin kartografik yöntemlerle bir araya getirilip, harita oluşturup, basılmasıdır." Cevat Ülkekel, *Altın Kapı Çanakkale Boğazı ve Çanakkale (Gelibolu) Savaşı Alanının Haritaları*, (Ankara: Harita Genel Komutanlığı, 2015), 27-29 ve 52-56.

Farklı baskıların hiçbirinde basım tarihi belirtilmemiştir. Ancak haritaların Çanakkale Savaşları'nın başlangıcından bir süre sonra yapılmaya başlandığı kesindir. Örneğin Temmuz 1915 sonunda Çanakkale Boğazı'ndan geçmeye çalışan denizaltıları engellemek amacıyla Nara Geçidi'ne çekilen ağ engeli¹⁰⁶ haritada yer bulmuştur. Harita Çanakkale Savaşları bittikten (Ocak 1916) sonra yapılmış olabilir, ancak Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi arşivindeki haritanın üzerinde yer alan "Librairie Weiss" damgası¹⁰⁷ haritanın Birinci Dünya Savaşı sürerken yapıldığını gösteriyor.

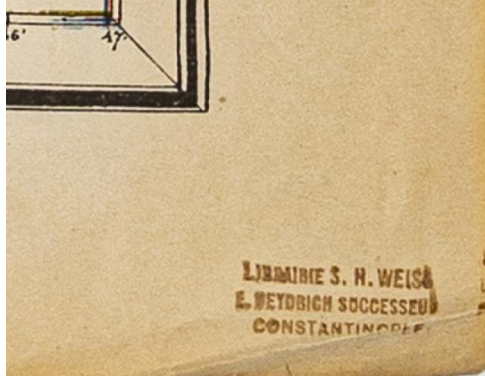
AUSTRALIAN WAR MEMORIAL

G7432G1S65V1I3

Australian War Memorial arşivindeki Pervititch imzalı "Les Dardanelles" haritası

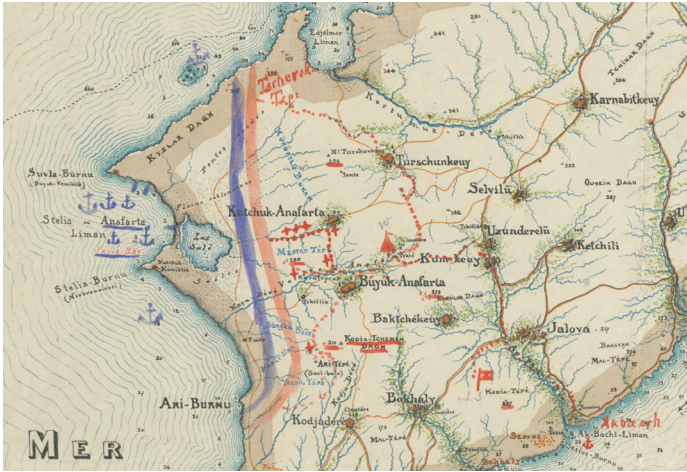
106 Figen Atabey, "Çanakkale Savaşları'nın Deniz Cephesi", (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2020), 220.

107 E. Heydrich halefleri tarafından işletilen Alman kitabevi Librairie Weiss 1915 yılında Grande Rue de Pera 483 numarada, Narmanlı Han'ın hemen karşısında İsveç konsolosluğunun önündeki dükkanlardan birinde bulunur (*Annuaire Oriental*, 1915). Almanlarla ittifak halinde girilen Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedildiği ve İstanbul işgal edildiği 1918 yılında ise Alman kitabevi Weiss dükkanını Kohen Hemşireler'e devreder. Rifat Bali, "Mazide Kalmış Üç Kitabevi: Kanaat Kütüphanesi, Kohen Hemşireler ve Tünel Kitap Evi", *Toplumsal Tarih*, 196 (Nisan 2010), 66-71.

Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi arşivindeki haritada Librairie Weiss damgası ayrıntısı

Demiryolu altyapısının olmadığı Çanakkale Boğazı'yla ilgili bu haritaların C.F.O.A. bünyesinde yapılmış olduğu iddia edilemez. Dolayısıyla bu haritaların yapılma amacı muğlak olsa da ayrıntılar bazı sorulara izin verir. 1918'de kapanan Weiss kitabevi hem harita yayınlamakta hem de satmaktaydı. 1880'li yıllarda "Nouveau plan de Constantinople" başlığıyla bir harita yayınlamıştı, haritanın arka kapağında kitabevinin -kitaplarla beraber haritalar da sattığını gösteren- vitrinin bir illüstrasyonu koyulmuştu. İstanbul Müzayede'de satışa çıkmış beşinci baskıda ise yine Beyoğlu, Tünel'deki başka bir kitapçının damgası bulunmaktadır. Bu kitapçı Nouvelle Librairie des Ecoles isimli, okullara yönelik eğitim materyali satan Rum bir kitapçıydı. Bu iki kitapçı damgası acaba bu haritaların kitapçılarda satılan eğitim/tanıtım amaçlı bir harita olduğunu gösterir mi? Veya üzerindeki müdahalelerin ne zaman yapıldığı belli olmayan Berlin Devlet Kütüphanesi'ndeki Çanakkale haritası, bu haritanın eğitim amaçlı satın alınıp üzerinde savaş tarihi anlatıldığını gösterir mi? Çanakkale ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında, işgal döneminde Fransızların Çanakkale'ye savaşta ölen askerlerini anma ve turizm amaçlı yaptığı geziler düşünüldüğünde acaba tanıtım/turizm/bilgilendirme amaçlı hazırlanmış olabilir mi?¹⁰⁸

Berlin Devlet Kütüphanesi'ndeki harita üzerine müdahaleler (Staatsbibliothek zu Berlin - Kart. V. 497214)

108 "Pèlerinage aux champs de bataille des Dardanelles", *Revue Commerciale du Levant*, Nisan 1921, 417-421.

6. İşgal Dönemi:

1920'lerin başı harita üretimindeki ani artışı mümkün kılan "birikim" dönemi

İşgal döneminin başladığı 1918 yılından 1922 yılına kadar Pervititch'e dair bir belgeye rastlayamıyoruz. Tekrar yayınlanmaya başlayan 1921 ve 1922 tarihli *Annuaire Oriental* yıllıklarında da Jacques Pervititch'in bir kaydı bulunmamaktadır. Ancak bu yıllar, Pervititch'e bugünkü şöhretini kazandıran İstanbul sigorta planlarını hummalı bir biçimde hazırlamaya başladığı dönemdir. İmzalı yayınlanmış pafta sayısını dikkate alırsak, 1922 senesi epeyce göze çarpan yoğun bir üretkenlik senesi, bir dönüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır.

1936 tarihli Henri Prost ile mektuplaşmasında anlatıldığı gibi, Pervititch'in "resmi" yangın sigorta haritacısı kariyeri, 1922'de başlar. Bu sene Pervititch, 1900'de kurulan ve 1925'ten itibaren "Sigortacılar Cemiyeti Daire-i Merkeziyesi"¹⁰⁹ olarak tanınan "Yangın sigorta şirketlerinin sendikası"¹¹⁰ ile "yangın sigorta planlarını" üretmek üzere anlaşır. Sendikanın tüzüğü gereğince üye sigorta şirketlerinin gelirlerinin bir kısmı, "yangın planları"nı yaptırmak için ayrılması gerekiyordu. Başka bir deyişle, Sigortacılar Cemiyeti Pervititch'e yeni bir imkan sağlamış oldu: bu sayede bir ekip kurarak gerekli saha tetkiklerini yapabilir hale geldi.

Sigortacılar Daire-i Merkeziyesi damgaları (Sağda: Corne-d'or Secteur 1 paftasından detay, Fatih Belediyesi. Solda: 28 Balat paftasından detay, Atatürk Kitaplığı)

Bunun neticesinde Jacques Pervititch Sigortacılar Cemiyeti ile anlaşmaya varıp, 23 yıl sürecek bir işe başlar. Ayrıca, Pervititch'in sigorta planlarını yayınlamaya başladığı 1922 yılında Sigortacılar Cemiyeti'nde de önemli bir değişiklik yaşanır. Cemiyetin başına Fransız cemaatinin tanınmış simalarından¹¹¹, "Türkiye sigortacılarının emektarı"¹¹² ve daha önce "sendikanın" İstanbul dışı çalışmalarını denetleyen ekibinin başında yer

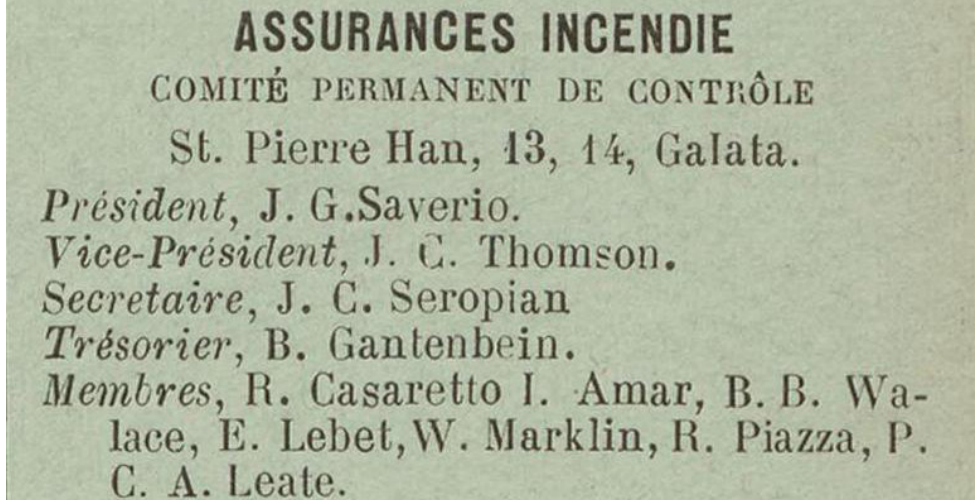
¹⁰⁹ Prost'a yazılan Haziran 1936 tarihli mektupta Pervititch "B.C.A. : Bureau Central des Assureurs" tabirini kullanır. (Cité de l'Architecture et du Patrimoine, Centre d'archives d'architecture contemporaine, "Fonds Henri Prost", Article 343 AA 8/4).

¹¹⁰ La Foncière şirketi dahil olmak üzere, kuruluş şirketlerinin sayısı 44'tü; ezici çoğunluğu yabancıydı. Fatih Kahya, *Osmanlı Devleti'nde Sigortacılık*, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 123.

¹¹¹ Fransa Büyükelçisi Général Maurice Pellé'nin adı eşinin sosyal işlerini destekleyenler listesinde geçmekteydi: *Stamboul*, 28. 01. 1922.

¹¹² Jacques Pervititch'ten Henri Prost'a Mektup, 1 Mayıs 1936, Cité de l'Architecture et du Patrimoine, "Fonds Henri Prost".

alan Jérôme G. Saverio¹¹³ (1860-1936) geçmiş¹¹⁴ ve ölümüne kadar bu görevi sürdürmüştür. Saverio, başına yeni geçtiği Sigortacılar Cemiyeti'nin dışında asıl çalışmalarını 1879 yılından itibaren İstanbul'da faaliyet gösteren *La Foncière*¹¹⁵ isimli sigorta şirketinde çok uzun süre ortağı Jacques Compte-Calix ile birlikte İstanbul temsilcisi olarak sürdürmekteydi.

AA00440551-J. Saverio'nun Sigortacılar Birliği'nin başına geçtiği ilk yıl (*Annuaire Oriental*, 1922 s. 551. Salt Araştırma, Yıllıklar)

1922-23 yılında Pervititch yeni oluşturulmuş ekibiyle beraber sadece İstanbul'da yaklaşık 2 anahtar pafta, 2 lejantla beraber ayrıntılı 31 planı ve 1 profil paftasını yayınlamıştır. Yangın sigorta planları Pervititch'in daha önce yaptığı derleme haritalardan farklı olarak sahada ayrıntılı ölçümler gerektiren, emek yoğun bir süreç sonunda üretilmektedir. Dolayısıyla 1922-23 döneminde yayınlanan paftalar üzerinde çalışmaya en geç 1921 tarihinde çalışmaya başladığı varsayılabilir.¹¹⁶

Bu dönemde Pervititch'in yayınladığı sigorta planlarından başka, Moda Assomptionnist Kilisesi arşivinde 10 Ağustos 1922 tarihli olan, tek nüshalık, 1/600'lük "26 Temmuz 1922 Haydarpaşa patlama haritası" isimli son derece orijinal bir haritası bulunmaktadır.¹¹⁷ Muhtemelen basılmış siyah altlık üzerine elle renklendirilmiş bu plan diğer

113 Jérôme G. Saverio hakkında bilgiler kısıtlıdır; XVIII. yüzyılın sonundan itibaren izleri takip edilebilen eski bir İstanbul Levanten ailesine mensuptur; *Cumhuriyet* gazetesinde 12.06.1936'da "La Fonsier Sigorta Kumpanyası" tarafından yayınlanmış bir ölüm ilanına göre, İstanbul'da vefat etmiştir. Adı sık sık, başka meşhur bir Levanten ailesinin üyesi olan 1920'lerin başında "La Foncière" yönetimindeki ortağı J. Compte-Calix ile anılır: *Samboul*, 28. 01. 1922.

114 Alfred Rizzo, *Annuaire Oriental, Oriental Directory, Commerce, Industrie, Administration, Magistrature*, (Constantinople: Imprimerie de l'Annuaire Oriental, 1922), 551.

115 1971 tarihli "La Fonsyer" şirketi tarafından Selim Kentmen adına hazırlanmış zeyilname (Kişisel Arşiv).

116 Sabancıoğlu da benzer bir varsayımı öne sürer: Sabancıoğlu, *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul*, 21-24.

117 *Conflagration du 26 Juil. 1922 à Haidar-Pacha / Métré et dessiné par J. Pervititch, 1922* (Institut Catholique de Paris (ICP). *Missions de l'Assomption en Orient* isimli Assomptionnist'lere ait derginin Kasım 1922 sayısında bu yangın hakkında, çok ayrıntılı bir anlatı bulunmaktadır.

sigorta planlarından farklı olarak bir patlama/yangın haritasıdır. Pervititch bir sigorta müfettişi gibi haritada yangının yayılışını, etkisini ve rüzgarlarını göstermiş, sağ alt kısmındaki notta kaç binanın yandığı, yangının nedenleri gibi ayrıntılara yer vermiştir. Bununla beraber planda ada numaraları 1904 tarihli Goad haritasına, renk ve diğer ayrıntılar ise aynı yıl hazırladığı Beşiktaş lejantına referans vermektedir. Planın kimin için hazırlandığı belirtilmemekle beraber, Moda Assomptionnist kilisesinde bulunan bu planın kapsadığı bölge kilise için kayda değer bir önem taşıyor.¹¹⁸

Source gallica.bnf.fr / Communauté des Assomptionnistes de Kadıköy

10 Ağustos 1922 tarihli 26 Temmuz 1922 Haydarpaşa patlama haritası (Institut Catholique de Paris (ICP))

Öte yandan İşgal döneminde İstanbul'da farklı nedenlerle topografya ve haritacılık alanında bir hareketlenme yaşanır: Farklı mecra ve amaçlara yönelik, askerler, arkeologlar¹¹⁹, idareciler ve özel şirketler artan haritalama talebini besliyor, Osmanlı'nın müttefikleri Almanların haritacılık piyasasından çekilmesiyle yerel topograflardan başka Fransızlar ve İstanbul'a göç eden Ruslar haritacılık ortamında yer bulmaya çalışıyordu.

Fransızların bu yıllarda hem askeri haritacılık birimi hem de şehircilik alanında faaliyet gösteren bir şirketleri vardı. Kısaca "Service Topographique" (Topografi Birimi) olarak adlandırılan ve işgal kuvvetlerinin üst haritacılık kurumu "Service Topographique des Armées Alliées d'Occupation de Constantinople"un altında faaliyet gösteren "Service Topographique du C.F.O.C. (Corps Français d'Occupation de Constantinople/Fransız

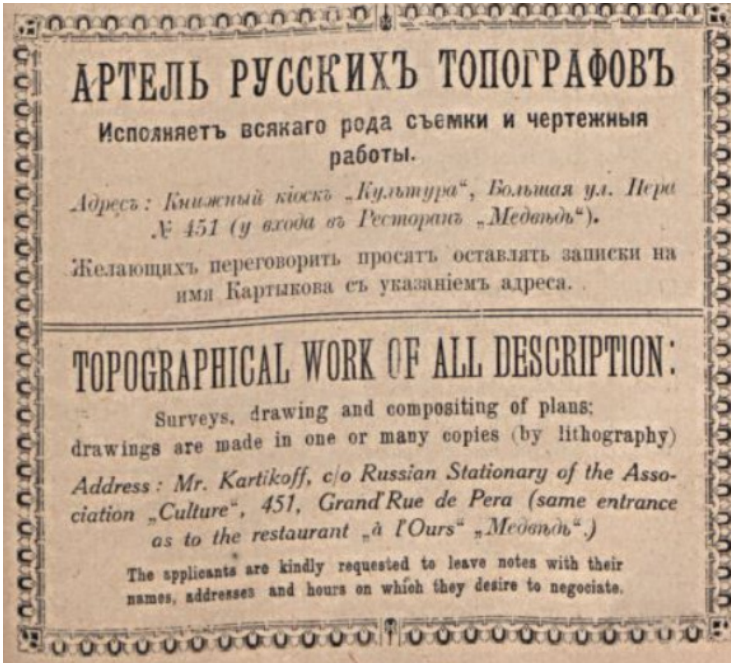
118 Tam patlama bölgesinde, Rihtım İskelesi sokağında, Assomptionnist'lerin – 1935'te kapatılan ve Milli Eğitime bağlı bir liseye dönüştürülecek – 1895'ten kalma bir kız yatılı okulunun varlığı dikkat çekmektedir.

119 Charles Diehl: "Les fouilles du corps d'occupation français à Constantinople", *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 66-3, (1922): 198-207.

İstanbul İşgal Kuvvetleri)¹²⁰ isimli birimi bulunuyordu. Bu askeri ofis Divanyolu'nun Beyazıt meydanı tarafında yer alıyordu.¹²¹

Şehircilik alanında faaliyet gösteren şirket ise 1909'da Fransızlar tarafından kurulmuş ve belediye için çalışan "Société Anonyme Ottomane d'Etudes et d'Entreprises Urbaines" (sonraki ismiyle Keşfiyat ve İnşaat Anonim Şirketi¹²²) dir.¹²³ Bu şirket ise askeri haritacılık biriminin yakınında, Gedikpaşa Tiyatro caddesin 25 numarada bulunuyordu.

Bolşevik devriminden sonra İstanbul'a gelen Ruslar da haritacılık piyasasında varlık göstermeye çalışıyorlardı. 1921 yılında A. Kartykoff ölçekli bir İstanbul haritası ve rehberi hazırlamıştı. İstanbul'daki sokakların Fransızca, Rusça ve Osmanlıca karşılıklarını ve haritadaki yerlerini işaret eden bu rehberde Kartykoff'un verdiği kendi reklamına göre, İstiklal Caddesi'nde Rus konsoloslugu yakınında bir topoğraf derneği/şirketi bulunmaktadır ve her türlü haritacılık hizmetinin sunulduğu belirtilmiştir.¹²⁴

Rus Topograf Derneği/Şirketi'nin reklamı (A. Kartykoff, 1921, s. 71, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi.)

120 Fransız işgal ordusu haritası: [https://www.bibliotheque-numerique.icp.fr/records/map?search=&sort=-Title_score&perpage=50&page=1&&refine\[Categories\]\[\]=Cartes+et+plans&r&&geo_zoom=1&&geo_center=25.505169410374805,-27.421875000000004&&geo_coords=-81.56635883946296,-150.46875000000003,86.63811523939815,95.62500000000001&&geo_name=location%20geo%20point&](https://www.bibliotheque-numerique.icp.fr/records/map?search=&sort=-Title_score&perpage=50&page=1&&refine[Categories][]=Cartes+et+plans&r&&geo_zoom=1&&geo_center=25.505169410374805,-27.421875000000004&&geo_coords=-81.56635883946296,-150.46875000000003,86.63811523939815,95.62500000000001&&geo_name=location%20geo%20point&)

121 <https://bibliotheque-numerique.icp.fr/viewer/8091/?offset=#page=1&viewer=picture&o=&n=0&q=>

122 Murat Tanrıku, "Sigorta Kartografyasının Batı'da, Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye'de Doğuşu, Gelişimi ve Son Bulması", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 27 Sayı: 2 (Ağustos 2023): 335-358.

123 Bu şirket 1913'te "Deutsches Syndikat für Städtebauliche Arbeiten in der Türkei Konstantinopel" adı altında Almanlara geçer ve savaş sonrasında ise tekrar Fransızlara döner.

124 A. Kartykoff, *Plan-guide de Constantinople (Péra-Stamboul-Scutari). Échelle 1/12.500*, (İstanbul: L. Babok et fils), 1921.

Bir yandan da İstanbullu diğer Levanten haritacılar da aktif olarak çalışmaktaydı. Uzun yıllardır sigorta haritacılığı alanında çalışan, hatta 1904-06 yılında İstanbul sigorta planları hazırlayan Goad şirketinin İstanbul temsilcisi ve saha sorumlusu¹²⁵ Raymond kardeşler 1922 yılına kadar yoğun bir haritacılık faaliyeti yürütür. 1922 yılına gelindiğinde César Raymond Zellich Matbaası'nda basılan, kapağında kendini Türkiye Sigorta Planları'nın müellifi olarak tanıttığı "Nouveau Plan de Stamboul"¹²⁶ ve tarihi tam belli olmasa da aynı dönemde "Nouveau Plan de Péra" başlıklı iki harita yayınlar.¹²⁷

İşgal döneminin tüm bu çalkantılı ve çok aktörlü haritacılık piyasası içerisinde Pervititch, hazırladığı planlara Sigorta Şirketleri Cemiyeti'nin "Topograf Mühendisi" olarak imza atmış ve kendine kurumsal bir yer edinmeyi başarmıştı.

7. Sonuç

(...) neredeyse ruhsal kesitini almışçasına sahip olduğum eskiye dayanan deneyimlerdir, burada yaşadığım ve Türkiye için oldukça hareketli bir döneme tekabül eden 40 yıl boyunca, epeyce zorluklar da yaşayarak, altını üstüne getirmem için önüme serilen bu zengin küçük ülkenin oldukça tecrübeli bir topoğrafyacısı olarak, Kent-sel Rölöveler yapmakta fakat en çok da İstanbul'un kinde mütehassıs hale gelerek... (Prost'a yazdığı mektup, 24 Mayıs 1936)

Pervititch'in 1922 itibariyle 45 yaşındayken başlayacağı "Yangın sigorta planları" dönemi öncesine odaklanan bu araştırmada çok boyutlu ve karmaşık bir Pervititch profili karşımıza çıkıyor: Bankacılık, matbaacılık, muhasebecilik, şapka dükkanı sahipliği, komisyonculuk ve haritacılık gibi farklı birçok meslek içerisinde yer alıyor. Görünen o ki Pervititch şimdi kabul edilen ve yeterince sorgulanmamış, alışılan meslekler arasındaki sınırları hiç tanımıyor. Başka bir deyişle, belli bir formasyon üzerinden gelişmiş olan tutarlı bir kariyerdan ziyade, 1922'ye kadar Pervititch'in gösterdiği bölünmüş, kısa istihdam sürelerinden oluşan ve istikrarsız mesleki seyir, daha çok fırsat, mekân (Galata -Beyoğlu, Kadıköy-Moda) ilişkiler ve sosyal ağlar (Levanten, Katolik, Sırp, Fransız vb.) üzerinden oluşturulmuş bir örüntüye benzemektedir. Bu örüntü içinde arz edilen iş kolu, işveren çeşitliliği ve üretilen haritalar/planlar itibariyle, Pervititch profili daha çok, her türlü fırsatı yakalayan, aynı anda farklı işler yapabilen biri olarak nitelendirilebilir.

Pervititch'i anlamak üzere, "Hırvat" aksının yanı sıra, "Katolik/Levanten aksı" oldukça isabetlidir.¹²⁸ Bu açıdan, Pervititch bir geçiş döneminin figürü/adamı olarak nitelendirilebilir. Tabir caizse, dağılmak ve belli ekonomik sektörlerde önemini kaybetmek üzere olan bir sosyal yapının unsurudur.

¹²⁵ Akbulut, *Cumhuriyet Dönemine Kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda Sigortacılık*, 277, 2014.

¹²⁶ Cesar Raymond, *Nouveau Plan de Stamboul* (Echelle 1:10000), 1922 (Salt Araştırma, APLRAIST01)

¹²⁷ Cesar Raymond, *Nouveau Plan de Péra, Galata* (Echelle 1:10000) (Salt Araştırma, APLRAPERA01)

¹²⁸ Vjeran Kursar'ın vurgulandığı üzere: "... some of Croatian immigrants managed to achieve distinguished careers and acquire esteem in Levantine community of Istanbul, and beyond, such as Đuro Klarić, the director of the tobacco factory Cibali, Giacomo Anderlitch, the founder of the "Artigiana," a nursing house for European immigrant workers in the Istanbul's quarter of Pangaltı (Harbiye), and the famous cartographer Jacques Pervititch, among the others.", Vjeran Kursar, "Hrvati u gradu na Bosphorus", *Hrvatska revija*, 4, (2013): 43-44.

Bu araştırma süresince Pervititch'i sigorta haritacılığına götüren türlü yollar ve deneyimlere mercek tutmaya çabaladık. Doğal ve kaçınılmaz olarak, "kahramanımız"ın şu ana kadar hiç değinilmeyen ve gölgede kalan olgunlaşma yılları hakkında birtakım sorular halen muğlak kalıyor: (eğer varsa) topografya ve haritacılık alanındaki eğitimi, St. Joseph'ten mezun olduğu 1895'ten sonra karanlıkta kalan üç yılı, Prost'a mektubunda bahsettiği "Sırp eğitimi", İstanbul'daki Sırp ve Hırvatlarla ilişkileri, 1922 yılıyla birlikte oluşturduğu çalışma "ekibinin" üyeleri.

Her hâlükârda, bu başlangıç gösteriyor ki, genellikle düşünülenin aksine, "haritacı" olarak Pervititch'in çok farklı veçheleri vardı. Pervititch, 1922 yılında sigorta haritaları yayınlanmaya başlanan ve sadece bu konuya yoğunlaşmış, tek boyutlu, "uzmanlaşmış" bir haritacı değildir. Tam o dönemde kurumsallaşmamış ve tanımlanmamış farklı meslek pratiklerinin müphem kesişme noktasında, belli bir sosyal çevre ve çalkantılı bir dönemde, yolunu bulmaya çalışan biridir. 1922'den önce çalışan, çizen Pervititch artık meçhul olmaktan çıkıyor.

KAYNAKLAR:

Arşiv Belgeleri:

AMAE-ADP-Turquie, "Correspondance politique et commerciale", Nouvelle Série, Turquie, No: 498, 1897-1914.
Australian War Memorial
Cité de l'Architecture et du Patrimoine, Centre d'Archives d'Architecture Contemporaine
Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi
Institut Français d'Études Byzantines
İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Atatürk Kitaplığı
Fatih Belediyesi, Kültürel Miras ve Koruma Müdürlüğü Arşivi
Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA)
Milli Kütüphane
Notre Dame de l'Assomption Kilisesi, Liber Bapt (Vaftiz defteri)
Salt Araştırma Arşivi
St. Marie Drapéris Kilisesi, Liber Matrim, (Evlilik Kayıt Defteri)
St. Marie Drapéris Kilisesi, Liber Bapt (Vaftiz defteri)
St. Antoine Kilisesi, Liber Bapt (Vaftiz defteri)
Staatsbibliothek zu Berlin
T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Gazeteler:

Stamboul, (1909 – 1922)
L'Argus (1905-1906)
Revue Commerciale du Levant (1921)
Cumhuriyet (1936)
Cumhuriyet Kitap Eki (2001)

Kitap, Makale ve Tezler:

Akbulut, Hüseyin. *Cumhuriyet Dönemine Kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda Sigortacılık*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014.
Albayrak, Mustafa. "Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolları Yapımı", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Cilt 6, Sayı. 6, 1995, 32.
Atabey, Figen. "Çanakkale Savaşları'nın Deniz Cephesi". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2020.
Atay, Çınar. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir Planları*. Ankara: Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş. 1998.
Bali, Rifat. "Mazide Kalmış Üç Kitabevi: Kanaat Kütüphanesi, Kohen Hemşireler ve Tünel Kitap Evi", *Toplumsal Tarih*, 196, Nisan 2010, 66-71.
Belge, Murat. "Pervititch'in Sigorta Haritalarında İstanbul", *İstanbul Dergisi*, 37, Nisan 2021, 26-29.
Beşirli, Mehmet. "Bağdat Demiryolu'nun Akdeniz Uzantısı: Toprakkale-İskenderun Demiryolu, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 23, 2004, 226-227.
Cervati, Raphael C. *Indicateur Oriental Annuaire-Almanach du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature. 6me année*. Constantinople: Typographie et Lithographie J. Pallamary, 1885.

- Cervati, Raphael C. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 9me année. Constantinople: Typographie et Lithographie J. Pallamary, 1889-90.
- Cervati, Raphael C. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 12me année. Constantinople: Typographie et Lithographie J. Pallamary, 1893-94.
- Cervati, Raphael C. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 12me année. Supplément de l'Édition 1893-94. Constantinople: Typographie et Lithographie J. Pallamary, 1894.
- Cervati, Raphael C. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 13ème Année. Constantinople: Typographie et Lithographie J. Pallamary, 1895.
- Cervati, Raphael C. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 14me Année. Constantinople: Typographie et Lithographie J. Pallamary, 1896-97.
- Cervati, Raphael C. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 15me Année. Constantinople: Typographie et Lithographie J. Pallamary, 1898.
- Cervati, R. Cesar. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 16eme Année. Constantinople: Typ. et Lith. de la "The Annuaire Oriental & Printing Company Ltd.", 1900.
- Cervati, R. Cesar. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 17eme Année. Constantinople: Typ. et Lith. de la "The Annuaire Oriental & Printing Company Ltd.", 1901.
- Cervati, R. Cesar. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 18me Édition. Constantinople: "The Annuaire Oriental & Printing Company Ltd.", 1902.
- Cervati, R. Cesar. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 19ème Édition. Constantinople: Typo-Lithographie J. Pallamary, 1903.
- Cervati, R. Cesar. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 25ème Année. Constantinople: The Annuaire Oriental Printing Co. Ltd., 1905.
- Cervati, R. Cesar. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 26me Année. Constantinople: The Annuaire Oriental Printing Co. Ltd., 1906.
- Cervati, R. Cesar. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 27me Année. Constantinople: The Annuaire Oriental Printing Co. Ltd., 1907.
- Cervati, R. Cesar. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 28me Année. Constantinople: Typo-Lithographie E. Pallamary et Cie, 1908.
- Cervati, R. Cesar. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 25me Édition. Constantinople: Typo-Lithographie J. Pallamary, 1909.
- Cervati, R. Cesar. *Annuaire oriental du commerce de l'industrie, de l'administration et de la Magistrature*, 26 me Édition. Constantinople : The Annuaire Oriental et Presse, 1910.
- Cervati, R. Cesar. *Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*. 27ème Édition. Constantinople: The Annuaire Oriental Ltd., 1911.
- Cotterell, Paul. *The Railways of Palestine and Israel*. Abingdon: Tourret Publishing, 1984.
- Diehl, Charles. "Les fouilles du corps d'occupation français à Constantinople", *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 66-3, 1922, 198-207.
- Ezerdi, H. Cemal. *Sigortacılığımızın Tarihi*. İstanbul: Commercial Union, 1998.
- Esin, Taylan. "Korku, Felâket ve Şüphe: 1905 Edirne Yangını", *Kebikeç* No: 46, 2018, 155-188.
- İbar, Gazanfer. *Unilever Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- Kala, Ahmet ve İnce, İrfan. *Alamet-i Farika'dan Marka'ya*. Ankara: Türk Patent Enstitüsü Yayınları, 2009.
- Karbi, Bilge. *Osmanlı Topraklarında Almanya: Demiryolları ve Arkeoloji*. İstanbul: Libra Kitap, 2023.
- Kartykoff, A. *Plan-guide de Constantinople (Péra-Stamboul-Scutari)*. Échelle 1/12.500, İstanbul: L. Babok et fils, 1921.
- Kursar, Vjeran. *Croatian Levantines in Ottoman Istanbul*. İstanbul: ISIS Yayınları, 2021.
- Kursar, Vjeran. "Hrvati u gradu na Bosporus". *Hrvatska revija*, 4, 2013, 43-49.
- Khundadze, Tato ve Avaliani, Zviad. *The Catalogue: Short History of Georgian Industry*, 2018.
- Marmara, Rinaldo. *Osmanlı Başkentinde Bir Levanten Senti Galata-Pera*, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2020.
- Marmara, Rinaldo. *Pancaltı, quartier levantin du XIX siècle*. İstanbul: Isis Yayınları, 2004.
- Michel, Frère Ange. *St. Joseph'in Öyküsü 1870-1923*, Cilt 1. İstanbul: St. Joseph Lisesi Eğitim Vakfı Yayınları, 2002.
- Missions de l'Assomption en Orient*, Kasım 1922, 425-429.
- Okumuş, Ali. "Ortaoğ'u da Petrol: Uluslararası Rekabet, İmtiyazlar Ve Antlaşmalar (1890-1928)". Doktora Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, 2020.
- Öner, Erhan. *A Journey Through Maps From The Ottoman World To The Republic Of Turkey Between The 15th and The 20th Centuries*. *The Cartographic Collection of Erhan Öner*, Vol. I-II-III-IV, İstanbul, 2016.
- Özger, Yunus. *Sultan II. Abdülhamid Dönemi Sigorta Sektöründe Milli Yapılanma. Osmanlı Sigorta Şirketi*, İstanbul: İdeal Yayıncılık, 2017.
- Pérouse, Jean-François, Lebouteiller, Pascal ve Cantemir, Bekir. "Ch. E. Goad Yangın Sigortası Planları: XX. Yüzyılın Başındaki İstanbul'u Tanımak İçin En Sonunda Ortaya Koyulan Bir Hazine", *Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları*, yay. haz. İrfan Dağdelen. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2007, VIII-XX.

- Perouse, Jean-François. "Jacques/Jacobo Pervititch/Pervitiç Hakkında Değerlendirilmesi Gereken Yeni Bilgi ve Belgeler: J. Pervititch'in Henri Prost ile Yazışmaları ve Bilinmeyen Haritaları", *Jacques Pervititch ve Dönemi: 1930'ların Yitirilen Kent Peyzajlarının İzlerini Sürmek Sempozyumu*, Yayınlanmamış Sempozyum Bildirisi, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, İstanbul Çalışmaları Merkezi, 9 Ocak 2019.
- Rizzo, Alfred. *Annuaire Oriental, Oriental Directory, Commerce, Industrie, Administration, Magistrature*. Constantinople: Imprimerie de l'Annuaire Oriental, 1921.
- Rizzo, Alfred. *Annuaire Oriental, Oriental Directory, Commerce, Industrie, Administration, Magistrature*. Constantinople: Imprimerie de l'Annuaire Oriental, 1922.
- Sabancıoğlu, Müsemma ve Vekaric, Nenad. "Dubrovnik'ten İstanbul'a Jacques Pervititch ve Ailesi", *Tarih ve Toplum* 226, 2002.
- Sabancıoğlu, Müsemma, "Jacques Pervititch and His Insurance Maps of Istanbul", *Dubrovnik Annals* 7, 2003, 89-98.
- Sabancıoğlu, Müsemma, "Jacques Pervititch ve Haritaları", *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul*. İstanbul: Axa Oyak ve Tarih Vakfı Yayınları, 2001, 21-24.
- Schmitt, Oliver Jens. *Levantiner. Lebenswelten und Identitäten einer ethnokonfessionellen Gemeinschaft im Osmanischen Reich im "langen 19. Jahrhundert"*. Munich: R. Oldenbourg Verlag, 2005.
- Strauss, Johann. "Zum İstanbuler Buchwesen in der Zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts", *Osmanlı Araştırmaları*, XII, 1992, 307-338.
- Tanrıkulu, Murat. "Sigorta Kartografyasının Batı'da, Osmanlı Devleti'nde Ve Türkiye'de Doğuşu, Gelişimi ve Son Bulması", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 27 Sayı: 2, Ağustos 2023, 335-358.
- Tekeli, Güvenç, Sabancıoğlu, Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul, Axa Oyak ve Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 2001.
- The Annuaire Oriental Ltd. *Annuaire Oriental, commerce, industrie, administration, magistrature de l'Orient 1914*. Constantinople: The Annuaire Oriental Ltd., 1914.
- The Annuaire Oriental Ltd., *Annuaire Oriental Commerce, Industrie, Administration, Magistrature de L'Orient, 35e Année*. Constantinople: Imprimerie Autrichienne Ferd. Walla, 1915.
- Thobie, Jacques. "Le Crédit lyonnais au Levant: Constantinople (Istanbul), Smyrne (Izmir) et Jérusalem", *Le Crédit Lyonnais (1863-1986)*, yay. haz. Bernard Desjardins, (Genève: Librairie Droz, 2003), 549-592.
- Ülkekel, Cevat. *Altın Kapı Çanakkale Boğazı ve Çanakkale (Gelibolu) Savaşı Alanının Haritaları*. Ankara: Harita Genel Komutanlığı, 2015.
- Viriyeviç, Vladan. "Serbian Community In Istanbul In The Period Between The Two World Wars (1918-1941)", 19. *Yüzyıldan Günümüze Türkiye'ye Yapılan Göçler, Göçmenlik Ve Sosyal Uyum*, yay. haz. Zehra Aslan. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2022.
- Yaşar, Kübra. "19. Yüzyılda Bir Haliç Yerleşimi Olarak Ayvansaray", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2017.
- Yazıcı, Serkan. *Osmanlıdan Günümüze İletişimde Bir Lider: Ericsson Türkiye*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınlar & Ericsson Telekomünikasyon A.Ş., 2014.
- Zellich, Grégoire. *Notice historique sur la lithographie et sur les origines de son introduction en Turquie*. Constantinople: Imprimerie A. Zellich, 1895.

Elektronik Kaynaklar:

- Başarılı SJ'liler - İstanbul Özel Saint-Joseph Fransız Lisesi, [https://sj.k12.tr/rehberlik/basarili-sjliler/](https://sj.k12.tr/rehberlik/basarili-sjliler/Erişim Tarihi: 15. 06. 2023) Erişim Tarihi: 15. 06. 2023
- Société des Quais, Docks et Entrepôts de Constantinople, https://www.entreprises-coloniales.fr/proche-orient/Quais_de_Constantinople.pdf Erişim Tarihi: 26. 04. 2024
- Ankara Müzayede İnternet Müzayedesı, İstanbul Müzayede, <https://www.istanbulmuzayede.com/urun/343992/turkiye-genel-bankasi-aguste-pervititch-adina-duzenlenmis-1918-tarihli-yetki-bel> Erişim tarihi: 25.04.2024
- The Baker family tree as worked out by the beginning of 2006, *Levantine Heritage*, <http://www.levantineheritage.com/bakertree.htm> Erişim Tarihi: 25.04.2024
- Stock Fikri Mülkiyet Hizmetleri A.Ş. websitesinde yer alan tarihçe, <https://stock.com.tr/history/> Erişim Tarihi: 26. 04. 2024
- Misbah Kamal, *The Ottoman Insurance Companies Act 1905, A Preliminary Study*, <http://misbahkamal.blogspot.com/2011/04/ottoman-insurance-law-1905.html> Erişim Tarihi: 26. 04. 2024
- "Ephemera. Gilchrist Walker Shipping Company of Constantinople, minutes book 1911-33", *Levantine Heritage Website*, <http://www.levantineheritage.com/gilchrist-walker.html> Erişim Tarihi: 26. 04. 2024
- Orient-Express, *Britannica Websitesi*, <https://www.britannica.com/topic/Orient-Express> Erişim Tarihi: 26. 04. 2024
- Martayan Lan websitesi, <https://www.martayanlan.com/pages/books/11142/jacques-pervititch-jakub-pervitic/irak?soldItem=true> Erişim Tarihi: 24 Mart 2023
- Librairie de Pera, 76. Müzayede online katalogu, <https://web.archive.org/web/20190302194757/http://www.librairieperera.com/muzayede/1216/76-muzayede/sayfa/7> Erişim Tarihi: 26. 04. 2024
- "Gizli Kahraman: Jacques Pervititch", *Hürriyet*, 30. Aralık 2000. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gizli-kahraman-jacques-pervititch-39202375> Erişim Tarihi: 15.06.2023
- Tucker Family Photo Album, *Levantine Heritage*, <https://www.levantineheritage.com/tucker.htm#> Erişim Tarihi: 11. 10. 2024